

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā

Rīgā 2016. gada 15. novembrī

lietā Nr. 2015-25-01

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Aldis Laviņš, tiesneši Kaspars Balodis, Gunārs Kusiņš, Uldis Ķinis, Sanita Osipova, Daiga Rezevska un Ineta Ziemele,

pēc pieteikuma par lietas ierosināšanu, kuru iesnieguši divdesmit 12. Saeimas deputāti: Gunārs Kūtris, Jānis Urbanovičs, Dainis Liepiņš, Inguna Sudraba, Silvija Šimfa, Arvīds Platpers, Aivars Meija, Mārtiņš Bondars, Inga Bite, Jānis Ruks, Sergejs Mirskis, Raimonds Rubiks, Sergejs Potapkins, Vitālijs Orlovs, Boriss Čilevičs, Igors Zujevs, Vladimirs Nikonovs, Jānis Ādamsons, Zenta Tretjaka un Aleksandrs Jakimovs (turpmāk arī – Pieteikuma iesniedzējs),

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 3. punktu, kā arī 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2016. gada 18. oktobrī tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par likuma „Par nodokļiem un nodevām” 60., 61. un 62. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam, 92. pantam un 105. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Latvijas Republikas Saeima (turpmāk – Saeima) 1995. gada 2. februārī pieņēma likumu „Par nodokļiem un nodevām” (turpmāk arī – Nodokļu likums), kas stājās spēkā 1995. gada 1. aprīlī. Tas nosaka nodokļu un nodevu veidus un reglamentē nodokļu un nodevu noteikšanas kārtību, iekasēšanu un piedziņu, kā arī nodokļu un nodevu maksātāju un nodokļu un nodevu administrācijas tiesības, pienākumus un atbildību, nodokļu maksātāju reģistrācijas kārtību, kā arī nodokļu un nodevu jautājumos pieņemto lēmumu apstrīdēšanas un pārsūdzēšanas kārtību.

2015. gada 1. janvārī stājās spēkā grozījumi Nodokļu likumā. Tas citstarp tika papildināts ar XI nodaļu „Juridiskās personas nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšana”, kura ietver 60., 61. un 62. pantu (turpmāk kopā arī – apstrīdētās normas) šādā redakcijā:

„60. pants. Nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanas pamats un administratīvā procesa uzsākšana

(1) Valsts ieņēmumu dienestam ir tiesības uzsākt procesu par juridiskās personas nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanu budžetam no personas, kura ir bijusi šīs juridiskās personas valdes loceklis laikā, kad attiecīgie nokavētie nodokļu maksājumi ir izveidojušies (turpmāk – valdes loceklis), ja tiek izpildīti visi turpmāk minētie kritēriji:

1) nokavēto nodokļu maksājumu summa pārsniedz 50 Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu kopsummu;

2) lēmums par nokavēto nodokļu maksājumu piedziņu ir paziņots juridiskajai personai;

3) ir konstatēts, ka pēc nokavēto nodokļu maksājumu izveidošanās juridiskā persona ir atsavinājusi aktīvus tādai personai, kura attiecībā pret valdes locekli atbilst ieinteresētās personas jēdzienam Maksātnespējas likuma izpratnē;

4) ir sastādīts akts par piedziņas neiespējamību;

5) juridiskā persona nav izpildījusi Maksātnespējas likumā noteikto pienākumu iesniegt juridiskās personas maksātnespējas procesa pieteikumu.

(2) Ja juridiskajai personai ir vairāki valdes locekļi, viņi par juridiskās personas nokavētajiem nodokļu maksājumiem saskaņā ar šā panta pirmo daļu atbild solidāri.

61. pants. Lēmums par nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanu

(1) Ja ir konstatēti šā likuma 60. panta pirmajā daļā noteiktie kritēriji, Valsts ieņēmumu dienests triju mēnešu laikā no akta par piedziņas neiespējamību sastādīšanas dienas rakstveidā brīdina juridisko personu un valdes locekli, kura pilnvaru laikā nokavētie nodokļu maksājumi izveidojušies, par to, ka tiek uzsākts process par juridiskās personas nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanu budžetam no attiecīgā juridiskās personas valdes locekļa. Brīdinājumā norāda periodu, par kādu iesniedzami pierādījumi saskaņā ar šā likuma 61. panta trešo daļu.

(2) Ja juridiskā persona vai valdes loceklis, kura pilnvaru laikā nokavētie nodokļu maksājumi izveidojušies, 15 dienu laikā pēc šā panta pirmajā daļā minētā rakstveida brīdinājuma paziņošanas iesniedz tiesā tiesiskās aizsardzības procesa vai maksātnespējas procesa pieteikumu, par to rakstveidā informējot Valsts ieņēmumu dienestu, vai veic nokavēto nodokļu maksājumu nomaksu, Valsts ieņēmumu dienests pēc tam, kad pieņemts tiesas nolēmums par tiesiskās aizsardzības procesa uzsākšanu vai nodokļu maksātāja maksātnespējas procesa pasludināšanu, vai Valsts ieņēmumu dienests konstatējis, ka nokavēto nodokļu maksājumu samaksa veikta pilnā apmērā, ne vēlāk kā 10 darbadienu laikā pēc minēto faktu konstatācijas izbeidz procesu par juridiskās personas nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanu budžetam no juridiskās personas valdes locekļa.

(3) Ja pastāv objektīvi iemesli maksātnespējas procesa pieteikuma neiesniegšanai tiesā, kā arī pierādījumi tam, ka pēc nokavēto nodokļu maksājumu izveidošanās juridiskās personas aktīvu atsavināšana personai, kas attiecībā pret valdes locekli atzīstama par ieinteresēto personu Maksātnespējas likuma izpratnē, atbilst ekonomiskajai būtībai, vai ir pierādījumi, kas apliecina, ka valdes loceklis nav atbildīgs par juridiskās personas nokavēto nodokļu maksājumu izveidošanos un juridiskās personas aktīvu atsavināšanu (valdes locekļu pienākumu sadalījums, attaisnojoši iemesli u.tml.), valdes loceklis viena mēneša laikā pēc šā panta pirmajā daļā minētā brīdinājuma saņemšanas dienas

informē Valsts ieņēmumu dienestu, iesniedzot par periodu no dienas, kad nokavēto nodokļu maksājumu summa pārsniedz 50 Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu kopsummu, līdz akta par piedziņas neiespējamību sastādīšanas dienai, bet ne vairāk kā par viena gada periodu šādus dokumentus:

1) paskaidrojumu, kurā detalizēti norādīti objektīvi iemesli, kādēļ valdes loceklis savu pilnvaru laikā nebija iesniedzis juridiskās personas maksātspējas procesa pieteikumu tiesā;

2) kredītiestādēs vai jebkurās citās juridiskajās personās, kuras nav kredītiestādes un kuru komercdarbība ietver bezskaidras naudas maksājumu veikšanu, atvērto un slēgto kontu izrakstus, kuros norādīta arī informācija par bankas konta pārskata perioda sākuma atlikumu un beigu atlikumu, kā arī paskaidrojumu un attaisnojuma dokumentu par katru veikto maksājumu, kura summa pārsniedz 500 *euro*, izņemot paskaidrojumu par maksājumiem, kas ir nodokļu maksājumi valsts vai pašvaldības budžetā;

3) paskaidrojumu, detalizēti uzskaitot juridiskās personas aktīvus (nemateriālos ieguldījumus, pamatlīdzekļus, ieguldījuma īpašumus, bioloģiskos aktīvus, ilgtermiņa finanšu ieguldījumus, krājumus, pārdošanai turētus ilgtermiņa ieguldījumus, debitorus, īstermiņa finanšu ieguldījumus, naudu) un to vērtību dienā, kad nokavēto nodokļu maksājumu apmērs pārsniedza 50 Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu kopsummu, un dienā, kad Valsts ieņēmumu dienests sastādīja aktu par piedziņas neiespējamību. Uzskaitot debitorus, fiziskajai personai norādāms vārds, uzvārds, personas kods, juridiskajai personai – nosaukums, reģistrācijas numurs un debitoru saistību apmērs;

4) paskaidrojumu, kuram pievienoti pierādījumi, ka juridiskās personas aktīvu atsavināšana personai, kas attiecībā pret valdes loekli atzīstama par ieinteresēto personu Maksātspējas likuma izpratnē, atbilst ekonomiskajai būtībai;

5) paskaidrojumu, kuram pievienoti pierādījumi, ka valdes loceklis nav atbildīgs par juridiskās personas nokavēto nodokļu maksājumu izveidošanos un juridiskās personas aktīvu atsavināšanu.

(4) Ja šā panta pirmajā daļā minētā rakstveida brīdinājuma paziņošanas brīdī valdes loeklim, kura pilnvaru laikā nokavētie nodokļu maksājumi

izveidojušies, nav tiesību piekļūt juridiskās personas dokumentiem, Valsts ieņēmumu dienests pats vāc nepieciešamos dokumentus un citus ar juridiskās personas darbību saistītus pierādījumus.

(5) Valsts ieņēmumu dienests pieņem lēmumu par nokavēto maksājumu atlīdzināšanu divu mēnešu laikā pēc šā panta pirmajā daļā minētā rakstveida brīdinājuma paziņošanas, ja konstatē kādu no šiem apstākļiem:

1) valdes loceklis nav iesniedzis Valsts ieņēmumu dienestam šā panta trešajā daļā noteiktos dokumentus;

2) valdes loceklis informē Valsts ieņēmumu dienestu, ka nevar sniegt pierādījumus, jo grāmatvedības dokumenti ir tādā stāvoklī, kas neļauj gūt priekšstatu par parādnieka darījumiem un mantas stāvokli periodā no dienas, kad nokavēto nodokļu maksājumu summa pārsniedz 50 Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu kopsummu, līdz akta par piedziņas neiespējamību sastādīšanas dienai.

(6) Ja valdes loceklis ir sniedzis visus šā panta trešajā daļā noteiktos dokumentus vai ja Valsts ieņēmumu dienests ir izpildījis šā panta ceturtajā daļā noteikto, Valsts ieņēmumu dienests izvērtē tā rīcībā esošos dokumentus un Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā pieņem lēmumu par nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanu vai informē valdes locekli par to, ka process par valdes locekļu atbildību par juridiskās personas nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanu budžetam tiek izbeigts.

(7) Valsts ieņēmumu dienesta amatpersonas lēmumu par nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanu var apstrīdēt, iesniedzot Valsts ieņēmumu dienesta ģenerāldirektoram iesniegumu Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā.

(8) Valsts ieņēmumu dienesta ģenerāldirektora lēmumu Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā var pārsūdzēt tiesā.

(9) Pēc tam, kad lēmums par nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanu kļuvis neapstrīdams vai nepārsūdzams, šajā lēmumā norādītais adresāts – valdes loceklis atbild par juridiskās personas nokavētajām nodokļu saistībām solidāri ar juridisko personu.

(10) Šā panta pirmajā daļā noteiktais regulējums neattiecas uz gadījumiem, kad nodokļu samaksas termiņš ir pagarināts, atlikts vai sadalīts.

(11) Valsts ieņēmumu dienests, pamatojoties uz valdes locekļa iesniegumu, atceļ lēmumu par nokavēto maksājumu atlīdzināšanu gadījumā, kad tiesa attiecībā uz juridisko personu pieņem nolēmumu par tiesiskās aizsardzības procesa uzsākšanu vai juridiskās personas maksātspējas procesa pasludināšanu. Šajā nodaļā noteiktais regulējums neierobežo Valsts ieņēmumu dienesta tiesības izmantot Maksātspējas likumā noteiktās iespējas vērst piedziņu pret valdes locekli.

(12) Valsts ieņēmumu dienests triju darbdienu laikā no procesa par nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanu uzsākšanas dienas savā mājaslapā internetā publicē to juridisko personu sarakstu, saistībā ar kuru parādiem ir uzsākts process par nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanu.

62. pants. Lēmuma par nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanu izpilde

(1) Lēmumā par nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanu noteiktos nokavētos nodokļu maksājumus valdes loceklis iemaksā budžetā 30 dienu laikā no lēmuma paziņošanas dienas.

(2) Ja lēmumā par nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanu noteiktie maksājumi netiek samaksāti šā panta pirmajā daļā norādītajā termiņā, nodokļu administrācija tos piedzen šā likuma 26. pantā noteiktajā kārtībā.

(3) Iesniegums, kurā apstrīdēts lēmums par nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanu, aptur šā lēmuma darbību no dienas, kad iesniegums saņemts iestādē, līdz dienai, kad Valsts ieņēmumu dienesta amatpersonas pieņemtais lēmums kļuvis neapstrīdams vai nepārsūdzams.”

2. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētās normas neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 91. panta pirmajam teikumam, 92. un 105. pantam.

Satversmes 105. panta pirmajā teikumā citstarp esot ietvertas tiesības un intereses ar ekonomisko vērtību, arī tiesības veikt komercdarbību. Apstrīdētās normas ierobežojot juridiskās personas tiesības veikt komercdarbību tādas sabiedrības formā, kas par savām saistībām atbild tikai ar tās mantu. Apstrīdētās normas esot pretrunā kapitālsabiedrības un tās dalībnieku atbildības un mantas šķirtības principam, kas esot viens no galvenajiem daudzās pasaules valstīs

atzītajiem komercietiesību principiem. Pieteikuma iesniedzējs atzīst, ka atsevišķos gadījumos var tikt pieļauti izņēmumi no šā principa, paredzot kapitālsabiedrības dalībnieka vai vadības tiešu atbildību kreditoru priekšā, taču šādos izņēmuma gadījumos netiekot paredzēta atbildība par jebkurām sabiedrības saistībām.

Ar apstrīdētajām normām noteiktais īpašuma tiesību ierobežojums attiecībā uz fizisko personu – valdes locekli – izpaužoties tādējādi, ka viņam uzlikts pienākums nomaksāt juridiskās personas neveiktos nodokļu maksājumus. Saskaņā ar Satversmes tiesas praksi nodokļu maksāšanas pienākums vienmēr nozīmē, ka īpašuma tiesību ierobežojumu.

Pieteikuma iesniedzējs atzīst, ka īpašuma tiesību ierobežojums noteikts ar likumu, un izsaka pieņēmumu, ka tam ir leģitīms mērķis – sabiedrības labklājības un citu cilvēku interešu aizsardzība.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētās normas neatbilst nevienam samērīguma principa kritērijam. Likumdevēja izraudzītie līdzekļi neesot piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai. Valsts nespējot izveidot efektīvu nodokļu iekasēšanas un administrēšanas sistēmu un tāpēc šo pienākumu esot pārlikusi uz citām personām, konkrētajā gadījumā – valdes locekļiem. Turklāt esot apšaubāms, „vai ar apstrīdētajām normām tiek ierobežotas tādu personu tiesības, kuru tiesības ierobežot likumdevējs būtu patiesībā vēlējis”. Proti, likumdevējs drīkstējis ierobežot tikai tādu personu tiesības, kuras ļaunprātīgi izvairījušās no nodokļu nomaksas, tātad pēc būtības veikušas krāpnieciskas darbības, taču Nodokļu likuma 60. panta pirmajā daļā noteiktie kritēriji aptverot daudz plašāku personu loku un varot tikt piemēroti arī personām, kuras nav apzināti veikušas prettiesiskas darbības.

Apstrīdētās normas esot izstrādātas, pamatojoties uz hipotētiskiem pieņēmumiem, ka to piemērošanas rezultātā varētu uzlaboties nodokļu iekasēšana, bet kopš šo normu pieņemšanas neviens administratīvais process atbilstoši tām neesot uzsākts. Apstrīdētās normas arī preventīvi nenodrošinot to, ka valdes locekļi rīkosies atbildīgāk. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka no apstrīdēto normu piemērošanas varot „viegli izvairīties”.

Likumdevēja izraudzītie līdzekļi neesot nepieciešami leģitīmā mērķa sasniegšanai. Pastāvot virkne alternatīvu līdzekļu, ar kuriem būtu iespējams leģitīmo mērķi sasniegt tikpat efektīvi un pēc kuru izvēles personas

pamattiesības tiktu ierobežotas mazāk. Pamatprocess, kura ietvaros panākama nesamaksāto nodokļu piedziņa, esot maksātnespējas process atbilstoši Maksātnespējas likumam.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka efektīvāki alternatīvie līdzekļi cīņai ar krāpnieciskām darbībām nodokļu jomā esot arī Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa (turpmāk – LAPK) 159. pants un Krimināllikuma 218. pants. Turklāt administratīvā procesa ietvaros netiekot nodrošināta tāda efektivitāte, kāda tiekot nodrošināta, piemēram, kriminālprocesa ietvaros.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka ar apstrīdēto normu piemērošanu indivīda tiesībām un likumiskajām interesēm tiek nodarīti zaudējumi, kas ir lielāki nekā sabiedrības ieguvums no šo normu piemērošanas. Apstrīdētās normas nevis veicināšot, bet gan ierobežošot uzņēmējdarbību, un tas neesot sabiedrības interesēs.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētās normas neatbilst arī Satversmes 91. panta pirmajā teikumā nostiprinātajam vienlīdzības principam. Ar apstrīdētajām normām nepamatoti tiekot radīta vienāda attieksme pret divām atšķirīgos apstākļos esošām personu grupām, proti, pret kapitālsabiedrību dibinātājiem (akcionāriem, dalībniekiem), kuri vienlaikus ir arī to valdes locekļi, un pret personālsabiedrību dibinātājiem (biedriem). Šīs personu grupas atrodoties atšķirīgos apstākļos. Atšķirībā no personālsabiedrībām, kuru biedri savas tiesības veikt komercdarbību īstenojot tādā formā, kurā jāuzņemas atbildība ar visu savu mantu (pilnsabiedrības) vai mantu atbilstoši sava ieguldījuma apmēram (komandītsabiedrības), kapitālsabiedrību dibinātāji esot izvēlējušies veikt komercdarbību, nodalot savu mantu un sabiedrības mantu.

Vienādai attieksmei pret minētajām grupām neesot leģitīma mērķa. Ja hipotētiski tiktu pieņemts, ka vienādajai attieksmei tomēr ir leģitīms mērķis, tad būtu jāatzīst, ka nav ievērots samērīguma princips. Likumdevējs neesot pienācīgi izvērtējis sekas, ko apstrīdētās normas radīšot kapitālsabiedrību dibinātājiem, kuri vienlaikus ieņem kapitālsabiedrības valdes locekļa amatu. Turklāt labums, ko no apstrīdētajām normām iegūšot sabiedrība, esot mazāks par kapitālsabiedrību dibinātāju, kuri tajā pašā laikā ieņem valdes locekļa amatu, tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto kaitējumu.

Ar apstrīdētajām normām esot nepamatoti pieļauta atšķirīga attieksme pret salīdzināmos apstākļos esošām personu grupām. Proti, apstrīdētās normas esot attiecinātas uz kapitālsabiedrību valdes locekļiem, bet neesot attiecinātas uz citām sabiedrības pārvaldes institūcijām – dalībnieku sapulci, akcionāru sapulci un biedru sapulci, kā arī uz personālsabiedrību lietvežiem un biedriem, lai gan visas šīs personu grupas atrodies vienādos un salīdzināmos apstākļos. Visas minētās personu grupas esot uzskatāmas par sabiedrības pārstāvjiem, tām esot tiesības uzņemt saistības sabiedrības vārdā un atsevišķos gadījumos pieņemt arī valdes kompetencē esošus lēmumus. Atšķirīgajai attieksmei arī šajā gadījumā neesot leģitīma mērķa, jo neesot saskatāmi objektīvi iemesli atšķirīgai attieksmei pret valdes locekļiem.

Apstrīdēto normu neatbilstība Satversmes 91. panta pirmajam teikumam izpaucies arī tādējādi, ka tās kapitālsabiedrības kreditorus nostādot nevienlīdzīgā situācijā ar Valsts ieņēmumu dienestu (turpmāk arī – VID). Citiem kreditoriem parādi esot jāatgūst vispārējā kārtībā, ievērojot Maksātnespējas likumā noteikto regulējumu, turpretī attiecībā uz VID apstrīdētās normas nosakot īpašu kārtību nodokļu parādu piedziņai. Tādējādi VID tiek nostādīts labvēlīgākā tiesiskajā situācijā. Šādai atšķirīgai attieksmei neesot leģitīma mērķa.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētās normas neatbilst arī Satversmes 92. panta otrajam teikumam. Ar apstrīdētajām normām tiek pārkāpts nevainīguma prezumpcijas princips. Proti, izpildoties apstrīdētajās normās noteiktajiem kritērijiem, tiek prezumēta valdes locekļa vaina saistībā ar kapitālsabiedrības nodokļu parādu rašanos, turklāt uzliekot pašai personai sava nevainīguma pierādīšanas pienākumu.

Valdes loceklim uzliktajam juridiskās personas nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanas pienākumam piemīt gan krimināltiesībām raksturīgais preventīvais, gan sodošais raksturs. Šis pienākums pēc savas būtības esot uzskatāms par „īpatnēju naudas sodu”. Arī par pārkāpumu draudošā soda bardzība liecinot par to, ka ar apstrīdētajām normām noteiktā atbildība pielīdzināma kriminālsodam. Turklāt apstrīdētās normas neparedzot nekādu mehānismu, kas nodrošinātu soda apmēra samērīguma izvērtējumu un VID vai

tiesas iespēju samazināt no valdes locekļa piedzenamo naudas summu, ja tā būtu nesamērīgi liela.

Pieteikuma iesniedzējs atzīst, ka ierobežojums noteikts ar pienācīgā kārtā pieņemtu likumu, un pieļauj, ka apstrīdēto normu leģitīmais mērķis varētu būt sabiedrības labklājības nodrošināšana, tomēr uzskata, ka likumdevēja izraudzītie līdzekļi nav piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai. Proti, apstrīdētās normas esot „acīmredzami neracionāls un nepieļaujams līdzeklis”. Turklāt apstrīdētās normas paredzot atkāpšanos no administratīvajam procesam raksturīgā objektīvās izmeklēšanas principa.

Ja tomēr tiktu konstatēts, ka apstrīdētās normas ir piemērotas leģitīmā mērķa sasniegšanai, tās būtu uzskatāmas par nesamērīgām, jo neesot nepieciešamas leģitīmā mērķa sasniegšanai. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka pastāv alternatīvi līdzekļi, kas mazāk ierobežotu indivīda tiesības un likumiskās intereses, bet tikpat efektīvi sasniegtu iespējamo leģitīmo mērķi. Turklāt labums, ko no apstrīdētajām normām gūstot sabiedrība, neesot lielāks par valdes locekļa tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto kaitējumu. Līdz ar to apstrīdētās normas esot nesamērīgi ierobežojošas.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam, 92. pantam un 105. pantam.

Saeima savu uzskatu balsta visupirms uz statistikas datiem, norādot, ka lielākie nodokļu parādnieki vairāku gadu periodā esot kapitālsabiedrības. Valde esot svarīgākais kapitālsabiedrības lēmējorgāns, un tās pienākums esot vadīt kapitālsabiedrību atbilstoši normatīvo aktu prasībām.

Valdes locekļa personiska atbildība par pienākumu nepildīšanu vai nepienācīgu pildīšanu Latvijas tiesību sistēmā neesot jauns institūts. Arī pirms apstrīdēto normu pieņemšanas valdes locekļa īpašā loma kapitālsabiedrības vadīšanā esot atzīta, nosakot valdes loceklim personisku atbildību par dažādiem normatīvo aktu pārkāpumiem, tostarp izvairīšanos no nodokļu nomaksas un nesadarbošanos ar nodokļu administrācijas amatpersonām. Saeima uzsver, ka apstrīdētās normas valdes locekļa atbildību par juridiskās personas nokavētajiem nodokļu maksājumiem paredz tikai šauri specifiskos gadījumos, kad vienlaikus

konstatēta vairāku valdes kompetencē esošu un ar likumu noteiktu pienākumu nepildīšana.

Neesot pamatots Pieteikuma iesniedzēja viedoklis, ka ar apstrīdētajām normām juridiskajai personai ierobežotas Satversmes 105. pantā ietvertās tiesības veikt komercdarbību tādas sabiedrības formā, par kuras saistībām jāatbild tikai ar tās mantu. Apstrīdētajām normām neesot negatīvas ietekmes uz juridiskās personas ekonomiskajām interesēm veikt komercdarbību. Tieši pretēji – VID tiesības pieprasīt no valdes locekļa atbildību par sabiedrības nokavētajiem nodokļu maksājumiem pozitīvi ietekmējot juridiskās personas ekonomiskās intereses un stimulējot valdes locekļus atbildīgi pildīt savus pienākumus.

Saeima nepiekrīt Pieteikuma iesniedzēja viedoklim, ka no Satversmes 105. panta izriet juridiskās personas tiesības veikt komercdarbību konkrētā formā, proti, patstāvīgi izvēlēties un saglabāt savu formu. Juridiskās personas pastāvēšana un forma esot atkarīga no tās dibinātāju gribas. Pašai juridiskajai personai neesot tiesību savu formu mainīt vai neatkarīgi no dibinātāju gribas uzstāt uz tās saglabāšanu. Saeima arī norāda, ka tā sauktais korporatīvā plīvura princips attiecas uz juridisko personu un to dibinātāju personas un mantas šķirtību, nevis uz juridisko personu amatpersonām, pilnvarniekiem vai darbiniekiem. Apstrīdētās normas neskarot šo principu.

Saeima atzīst, ka apstrīdētās normas paredz valdes locekļa kā fiziskās personas īpašuma tiesību ierobežojumu, tomēr atbildība esot paredzēta ļoti specifiskā situācijā, turklāt solidāra ar citiem valdes locekļiem.

Apstrīdētajās normās esot ietverts mehānisms, kas veicinot nodokļu iekasēšanas efektivitāti un sekmējot godprātīgu un savlaicīgu nodokļu maksājumu veikšanu. Līdz ar to īpašuma tiesību ierobežojums atbilstot Satversmes 116. pantā noteiktajam leģitīmajam mērķim – sabiedrības labklājības aizsardzība.

Apstrīdētās normas esot piemērotas leģitīmā mērķa sasniegšanai. Ņemot vērā valdes būtisko lomu juridiskās personas pārvaldē, citstarp pienākumu iesniegt maksātnespējas procesa pieteikumu un atbildību par grāmatvedības kārtošānu, apstākļi, kas apstrīdētajās normās norādīti kā valdes locekļa atbildības priekšnoteikumi, esot uzskatāmi par tādiem, kas ir valdes kontrolē.

Saeima vērš uzmanību uz to, ka Pieteikuma iesniedzējs nav norādījis līdzekļus, kas būtu tikpat iedarbīgi gan godprātīgas likumā noteikto valdes pienākumu izpildes veicināšanas, gan nokavēto nodokļu maksājumu efektīvas atgūšanas ziņā. Maksātspējas process neveicinot to, lai valdes locekļi rīkotos atbildīgāk, kārtojot juridiskās personas grāmatvedību, maksājot nodokļus un savlaicīgi iesniedzot maksātspējas procesa pieteikumu. Maksātspējas process neesot arī ātrāks un efektīvāks nokavēto nodokļu maksājumu atgūšanas līdzeklis. Arī citos likumos paredzētā administratīvā atbildība un kriminālatbildība neesot ātrai un efektīvai nokavēto nodokļu maksājumu atgūšanai piemērots līdzeklis, jo pēc būtības esot vērsta nevis uz neveikto nodokļu maksājumu atlīdzināšanu, bet gan uz personas sodīšanu par sabiedriski kaitīgu rīcību. Savukārt nodokļu iekasēšana pamatā esot valsts fiskālās funkcijas īstenošana, nodrošinot ieņēmumus valsts budžetā. Turklāt kriminālprocess, ņemot vērā tā ietekmi un sekas, neesot pret personu saudzīgāks.

Saeima uzskata, ka likumdevējs ievērojis saprātīgu līdzsvaru starp sabiedrības un indivīda interesēm un ar apstrīdētajām normām noteiktais ierobežojums ir samērīgs. Efektīva nodokļu administrēšana un valdes locekļa pienākumu pienācīga veikšana esot sabiedrības interesēs. Savukārt administratīvais process, kurā tiek konstatēta valdes locekļa atbildība, nodrošinot personai ne tikai pilnīgas un pienācīgas iespējas sevi aizstāvēt, bet arī objektīvās izmeklēšanas principa garantēto aizsardzību.

Attiecībā uz apstrīdēto normu iespējamo neatbilstību Satversmes 91. panta pirmajam teikumam Saeima norāda uz vairākiem aspektiem. Apstrīdētās normas attiecoties nevis uz kapitālsabiedrību dibinātājiem, bet gan uz valdes locekļiem neatkarīgi no tā, vai viņi ir arī kapitālsabiedrības dibinātāji. Ja persona, dibinot kapitālsabiedrību, pati izvēlējusies ieņemt tajā arī valdes locekļa amatu, personas tiesības un pienākumi, kas izriet no dalībnieka vai akcionāra statusa, esot skatāmi atsevišķi no tiesībām un pienākumiem, kas izriet no valdes locekļa statusa.

Saeima nepiekrīt Pieteikuma iesniedzējam, ka ar apstrīdētajām normām radīta atšķirīga attieksme pret tādām personu grupām, kuru tiesību, pienākumu un atbildības apjoms pielīdzināms kapitālsabiedrības valdes locekļa tiesību, pienākumu un atbildības apjomam. Valde neatrodies vienādos un

salīdzināmos apstākļos nedz ar citām sabiedrības pārvaldes institūcijām, nedz ar personālsabiedrības biedriem (lietvežiem). Citu sabiedrības pārvaldes institūciju – dalībnieku sapulces vai akcionāru sapulces – tiesību un pienākumu apjoms neesot pielīdzināms valdes tiesību un pienākumu apjomam. Neviena no minētajām institūcijām neesot atbildīga par sabiedrības grāmatvedības kārtošānu un nodokļu maksājumu savlaicīgu veikšanu. Citu pārvaldes institūciju tiesībām atsevišķos gadījumos veikt valdes kompetencē esošas darbības esot izņēmuma raksturs. Turklāt no kapitālsabiedrības valdes locekļu rīcības parasti esot atkarīga nodokļu administrācijas iespēja piedzīt nokavētos nodokļu maksājumus. Savukārt personālsabiedrības biedri (lietveži) par tās saistībām atbildot ar visu savu mantu, un tādējādi personālsabiedrības faktiskie vadītāji vienlaikus atbildot arī par nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanu. Līdz ar to Saeima neuzskata, ka būtu pārkāpts vienlīdzīgas attieksmes princips.

Saeima nepiekrīt arī Pieteikuma iesniedzēja viedoklim, ka apstrīdētās normas nepamatoti paredzot atšķirīgu attieksmi pret VID un juridiskās personas kreditoriem. Šādai atšķirīgai attieksmei esot objektīvs un saprātīgs pamats. VID rīkojoties nevis savās, bet gan visas sabiedrības interesēs. Turklāt VID atšķirībā no kreditoriem, kuru prasījums radies uz civiltiesiska pamata, neesot pieejami līdzekļi sevis pasargāšanai no iespējamām „darījumu partnera” finansiālajām grūtībām un tas nevarot izvērtēt biznesa riskus vai darījuma partneru finansiālās iespējas.

Saeima uzskata, ka apstrīdētās normas neparedz valdes locekļu krimināltiesisku atbildību, un tādējādi nesaskata Satversmes 92. panta otrajā teikumā ietvertās nevainīguma prezumpcijas pārkāpumu.

Valdes locekļu solidāra atbildība par juridiskās personas nokavētajiem nodokļu maksājumiem Latvijas tiesību sistēmā neesot kvalificēta ne kā noziedzīgs nodarījums, nedz arī kā administratīvs pārkāpums. Apstrīdētajās normās paredzētās valdes locekļa atbildības iestāšanās gadījumā nerodoties tādas sekas, kas parasti būtu saistāmas ar personas sodīšanu kriminālprocesuālā kārtībā, piemēram, ierakstīšana sodu reģistrā un ar to saistītā sodāmības uzskaitē. Valdes locekļa atbildībai esot nevis sodošs, bet gan kompensējošs raksturs, proti, valdes loceklis piedaloties to neveikto nodokļu maksājumu

kompensēšanā, kuru veikšana tam bija jānodrošina saskaņā ar saviem pienākumiem juridiskās personas pārvaldē.

Ja tomēr tiktu atzīts, ka apstrīdētajās normās paredzētā valdes locekļu atbildība uzskatāma par tādu, kas ietilpst jēdzienu „izvirzītās apsūdzības pamatotība krimināllietā” un „apsūdzība noziedzīgā nodarījumā” tvērumā, Saeima norāda, ka apstrīdētajās normās noteiktais ierobežojums ir samērīgs. Apstrīdētās normas paredzot VID pienākumu iegūt pietiekamus pierādījumus Nodokļu likuma 60. pantā norādīto kritēriju izpildes konstatēšanai. Tikai tādā gadījumā tiekot prezumēts, ka valdes loceklis nav pildījis likuma prasības juridiskās personas vadīšanā.

Saeima norāda, ka šāda prezumpcija noteikta efektīvas nodokļu iekasēšanas sistēmas radīšanai un tādējādi atbilst Satversmes 116. pantā noteiktajam leģitīmajam mērķim – sabiedrības labklājības aizsardzība. Šāda prezumpcija Latvijas tiesību sistēmā neesot jauna un citstarp esot nostiprināta vismaz astoņpadsmit LAPK pantos. Turklāt arī citas Eiropas valstis nodokļu tiesību jomā pieļaujot šādu prezumpciju un to par pamatotu atzīstot arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa (turpmāk – ECT). Saeima uzsver, ka prezumpcija izriet no valdes locekļa statusa un pienākumiem juridiskās personas pārvaldīšanā, proti, tiekot pieņemts, ka valdes loceklis savus pienākumus pilda godprātīgi. Līdz ar to prezumpcija esot pamatota un nepieciešama leģitīmā mērķa sasniegšanai. Turklāt likumdevējs esot nodrošinājis efektīvu VID lēmuma pārskatīšanu administratīvā procesa ietvaros iestādē un tiesā vairākās instancēs. Līdz ar to valdes loceklim esot objektīvi iespējams atspēkot apstrīdētajās normās ietverto prezumpciju.

4. Pieaicinātā persona – Valsts ieņēmumu dienests – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam, 92. pantam un 105. pantam.

Apstrīdētās normas attiecoties tikai uz valdes locekļiem, bet neskarot juridisko personu īpašuma tiesības. Ar apstrīdētajām normām netiekot atcelta arī kapitālsabiedrību un to dibinātāju nodalītās mantas koncepcija.

Likumdevēja izraudzītie līdzekļi esot piemēroti leģitīma mērķa – sabiedrības labklājības nodrošināšanas – sasniegšanai. Apstrīdēto normu mērķis

esot preventīvs, proti, motivēt valdes locekļus apzināties savu nozīmi sabiedrības saimnieciskās darbības ikdienas vadībā un veikt darbības, kas vērstas uz nodokļu pilnīgu un savlaicīgu nomaksu. LAPK 159. pants un Krimināllikuma 218. pants neesot uzskatāmi par līdzekļiem, ar kuriem leģitīmo mērķi varētu sasniegt, mazāk ierobežojot indivīda tiesības un likumīgās intereses. Minētās normas nevarot piemērot kā alternatīvu līdzekli gadījumos, kad iestājas apstrīdēto normu piemērošanas priekšnosacījumi.

Izvērtējot, vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīdam nodarītajiem zaudējumiem, vajagot ņemt vērā to, ka apstrīdētās normas paredz valdes locekļa atbildību tikai izņēmuma gadījumos, kad ir izpildījušies visi apstrīdētajās normās ietvertie nosacījumi.

Labums, ko no apstrīdētajām normām iegūst sabiedrība, esot lielāks par indivīdam nodarīto zaudējumu. Ikviens sabiedrības loceklis esot ieinteresēts godīgas konkurences un uzņēmējdarbības vides attīstībā, jo līdz ar to valsts budžets saņemtu lielākus nodokļu maksājumus un tādējādi augtu visas sabiedrības labklājība.

VID atzīst, ka valdes loceklim noteiktais pienākums atlīdzināt juridiskās personas nodokļu parādus ierobežo valdes locekļa kā fiziskās personas īpašuma tiesības. Taču ierobežojums esot samērīgs. Ņemot vērā valdes nozīmi juridiskās personas pārvaldē, kā arī valdes atbildību par grāmatvedības kārtošānu, esot jāatzīst, ka apstrīdētajās normās paredzētie apstākļi ir valdes tiešā kontrolē. Turklāt apstrīdēto normu piemērošana esot paredzēta administratīvā procesa ietvaros, kur tiek nodrošināts augsts personas tiesību aizsardzības līmenis, gan VID, gan tiesai pārbaudot lēmuma tiesiskumu.

Attiecībā uz iespējamu Satversmes 91. panta pārkāpumu VID uzskata, ka valde atrodas atšķirīgos apstākļos salīdzinājumā ar citām sabiedrības pārvaldes institūcijām. Nevienai citai sabiedrības pārvaldes institūcijai normatīvie akti neparedzot tik plašu pienākumu loku kā valdei. Līdz ar to gluži pamatoti valdes loceklim esot noteikta arī lielāka atbildība nekā citām personām, kas piedalās sabiedrības vadībā vai pārstāvībā.

Valdes atbildība par tās pienākumu izpildi atbilstot starptautiski pieņemtai praksei. Austrijā, Bulgārijā, Kiprā, Somijā, Francijā, Vācijā, Īrijā, Lietuvā, Maltā, Nīderlandē, Slovēnijā, Spānijā, Zviedrijā un Lielbritānijā esot

paredzēta valdes atbildība tieši par nodokļu parādiem. Par pamatotu iemeslu atšķirīgas attieksmes pieļaušanai pret valdes locekļiem VID uzskata arī apkopoto statistiku par kopējā nodokļu parāda apmēru un nodokļu parādnieku skaitu. Pēc 2014., 2015. un 2016. gada datiem, lielākā daļa nodokļu parādnieku (apmēram 98%) esot tieši kapitālsabiedrības, kuru kopējais parāds veidojot apmēram 99 procentus no visu komercreģistra un politisko partiju reģistra subjektu kopējā parāda. Nodokļu parādnieku – personālsabiedrību – skaits esot niecīgs, un to kopējais parāds veidojot apmēram 0,3 procentus no visu komercreģistra un politisko partiju reģistra subjektu kopējā parāda.

Kapitālsabiedrības valdes loceklis atrodoties atšķirīgos apstākļos arī salīdzinājumā ar personālsabiedrības lietvedi (biedru). Praksē bieži gadoties tādas situācijas, ka no valdes locekļa rīcības tieši un nepastarpināti ir atkarīgas nodokļu administrācijas iespējas piedzīt kapitālsabiedrības nokavētos nodokļu maksājumus. Personālsabiedrības lietveža (biedra) prettiesiskas rīcības sekas neesot tik negatīvas, jo tas par personālsabiedrības saistībām atbildot personiski. To pamatojot arī jau minētie statistikas dati, atbilstoši kuriem personālsabiedrību kopējais nodokļu parāds esot niecīgs salīdzinājumā ar kapitālsabiedrību kopējo nodokļu parādu.

Īpašam tiesiskajam regulējumam attiecībā uz VID esot objektīvi iemesli. Atšķirībā no kreditoriem, kuru prasījumi rodas uz civiltiesiska pamata, VID rīkojoties nevis savās, bet gan visas sabiedrības interesēs. Nodokļu ieņēmumi esot nepieciešami, lai nodrošinātu sabiedrības vajadzību apmierināšanu un labklājību.

VID uzsver, ka nav pamata apstrīdētajās normās noteikto regulējumu uzskatīt par sodošu darbību, kam piemīt krimināltiesiskas sankcijas pazīmes, un uz šo regulējumu attiecināt nevainīguma prezumpciju. Valdes locekļa pienākumam atlīdzināt juridiskās personas nokavētos nodokļu maksājumus esot nevis sodošs, bet gan kompensējošs raksturs.

5. Pieaicinātā persona – Finanšu ministrija – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 91.panta pirmajam teikumam, 92.pantam un 105.pantam.

Finanšu ministrija nepiekrīt pieteikumā paustajam viedoklim, ka Satversmes 105.pants garantē īpašuma tiesības, proti, tiesības veikt komercdarbību tādas sabiedrības formā, par kuras saistībām jāatbild tikai ar komercsabiedrības mantu. Apstrīdētās normas neskarot ne kapitālsabiedrību, ne personālsabiedrību dibinātājiem Satversmes 105.pantā garantētās īpašuma tiesības. Apstrīdētās normas neatceļot arī kapitālsabiedrību un to dibinātāju nodalītās mantas koncepciju. Tās attiecoties tikai uz valdes locekli, un tas apstāklis, ka kapitālsabiedrības valdes loceklis vienlaikus ir arī šīs kapitālsabiedrības dibinātājs, nedodot pamatu pieņēmumam, ka tiek ierobežotas arī dibinātāja tiesības.

Finanšu ministrija atzīst, ka apstrīdētās normas ierobežo valdes locekļu kā fizisko personu īpašuma tiesības, taču ierobežojumu uzskata par samērīgu. Tas esot noteikts ar likumu leģitīma mērķa – sabiedrības labklājības aizsardzības – labad. Apstrīdētās normas esot vērstas uz komercdarbības vides sakārtošanu un godīgas konkurences veicināšanu, ierobežojot iespēju nepildīt nodokļu saistības.

Izraudzītais līdzeklis esot piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai. Ņemot vērā valdes lomu sabiedrības pārvaldē un pārstāvībā, kā arī valdes atbildību par grāmatvedības kārtošanu, apstrīdētajās normās paredzētie apstākļi esot uzskatāmi par tādiem, kas ir valdes kontrolē. Analizējot nokavēto nodokļu maksājumu samaksas statistiku, esot secināms, ka nodokļu maksātāji aizvien aktīvāk izmanto iespēju sadarboties ar VID un labprātīgi samaksāt nokavētos nodokļu maksājumus. 2015. gadā VID neesot identificējis nevienu gadījumu, kad būtu lietderīgi un samērīgi uzlikt valdes loceklim pienākumu atlīdzināt juridiskās personas nokavētos nodokļu maksājumus.

Apstrīdētajām normām esot preventīvs raksturs. Valdes loceklis, apzinoties savu atbildību likumā noteikto pienākumu nepildīšanas gadījumā, rīkošoties atbildīgāk. Turklāt apstrīdētajās normās paredzētā procedūra nodrošinot valdes loceklim iespēju novērst nelabvēlīgās sekas, iesniedzot juridiskās personas maksātnespējas pieteikumu vai izskaidrojot objektīvos iemeslus, kuru dēļ konkrētajā gadījumā viņš nav atbildīgs par juridiskās personas nodokļu parādiem.

Vēršoties pret valdes locekli ar civilprasību, leģitīmo mērķi nevarētu sasniegt tādā pašā kvalitātē kā ar apstrīdētajām normām paredzētajā administratīvajā procesā. Turklāt valdes locekļa tiesības tiktu ierobežotas vēl vairāk, jo šādā gadījumā nebūtu piemērojams objektīvas izmeklēšanas princips. Arī LAPK 159. pants un Krimināllikuma 218. pants neesot uzskatāmi par līdzekļiem, ar kuriem leģitīmo mērķi varētu sasniegt, mazāk ierobežojot indivīda tiesības un likumīgās intereses.

Finanšu ministrija uzskata, ka labums, ko no apstrīdēto normu piemērošanas gūst sabiedrība, ir lielāks par indivīdam nodarītajiem zaudējumiem. Apstrīdētajās normās esot iestrādāti tādi mehānismi, lai indivīda tiesības tiktu ierobežotas pēc iespējas mazāk. Savukārt sabiedrības ieguvums, ņemot vērā apstrīdēto normu ietekmi uz sabiedrības labklājības aizsardzību, labprātīgas nodokļu nomaksas veicināšanu un godīgas konkurences uzlabošanu, esot atzīstams par nozīmīgu.

Valdes locekļi atrodies atšķirīgos apstākļos salīdzinājumā ar citiem juridisko personu pārvaldes institūciju locekļiem, un līdz ar to atšķirīga attieksme pret valdes locekļiem esot pamatota. Valdes locekļu atbildība par to pienākumu pildīšanu atbilstot arī starptautiski vispāratzītajai tendencei aizvien precīzāk un detalizētāk regulēt valdes locekļu atbildību. Arī Finanšu ministrija vērš uzmanību uz VID norādīto statistiku par kopējā nodokļu parāda apmēru un nodokļu parādnieku skaitu un struktūru Latvijā 2014., 2015. un 2016. gadā. Šī statistika apliecinot, ka lielākā daļa nodokļu parādnieku ir tieši kapitālsabiedrības.

Finanšu ministrija uzskata, ka īpašam tiesiskajam regulējumam attiecībā uz VID ir objektīvi iemesli. Nodokļu ieņēmumi esot nepieciešami, lai nodrošinātu sabiedrības pamatvajadzību apmierināšanu un labklājību, tādējādi VID rīkojoties visas sabiedrības interesēs.

Apstrīdētās normas neesot atzīstamas par sodošām, proti, tādām, kam piemīt krimināltiesiskas sankcijas pazīmes. Valdes locekļa pienākumam samaksāt juridiskās personas nokavētos nodokļu maksājumus esot kompensējošs raksturs. Pat tādā gadījumā, ja apstrīdētajās normās noteiktais regulējums tiktu atzīts par noziedzīgu nodarījumu Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 6. panta

izpratnē, nebūtu pamata uzskatīt, ka ir pārkāpta nevainīguma prezumpcija. Apstrīdēto normu piemērošana un tiesiskuma kontrole esot paredzēta administratīvā procesa ietvaros iestādē un tiesā, kur piemērojams objektīvās izmeklēšanas princips. Atsevišķos gadījumos administratīvā procesa ietvaros esot pamatota nepieciešamība pieprasīt ziņas vai dokumentus, kas ir tikai privātpersonas rīcībā un zināmi pašam nodokļu maksātājam. Arī nodokļu maksātājam pašam vajagot būt ieinteresētam iesniegt nodokļu administrācijai atbilstošus paskaidrojumus. Līdz ar to valdes locekļa tiesības ar apstrīdētajām normām esot aizsargātas.

6. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – uzskata, ka juridiskās personas nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanai valsts budžetam no valdes locekļa personīgajiem līdzekļiem pēc būtības piemītot krimināltiesisks raksturs.

Apstrīdētajās normās noteiktajam regulējumam piemītot gan sodošā, gan preventīvā funkcija, kas atbilstot kriminālsoda piemērošanas mērķiem. Tādējādi, izvērtējot apstrīdētajās normās ietverto regulējumu, esot izmantojamas arī krimināltiesību teorijas atziņas un principi, citstarp piemērojama nevainīguma prezumpcija.

Administratīvajā procesā tiekot atzīts objektīvās izmeklēšanas princips, tomēr arī pašai personai esot līdzdarbošanās pienākums. Nodokļu administrēšana ne tikai Latvijā, bet arī citās valstīs lielā mērā balstoties uz informāciju, ko sniedz nodokļu maksātājs. Tādējādi valdes loceklim ir iespēja pamatot un pierādīt, ka viņš nav atbildīgs par sabiedrības nokavētajiem nodokļu maksājumiem. Pēc Tieslietu ministrijas ieskata, šāda pierādījumu nastas uzlikšana valdes loceklim nepārkāpjot Satversmes 92. panta otrajā teikumā nostiprināto nevainīguma prezumpciju.

Ar apstrīdētajām normām pēc būtības esot paredzēta valdes locekļu personiskā atbildība attiecībā uz vienu specifisku kreditoru – VID –, ierobežojot fiziskās personas īpašuma tiesības un uzliekot tai pienākumu noteiktos gadījumos samaksāt juridiskās personas nodokļu parādus. Tieslietu ministrija jau likumprojekta izstrādes laikā, konkrēti, 2014. gada 26. novembrī, sniegusi atzinumu Nr. 1-9.1/1549, norādot, ka apstrīdētās normas neiederas kopējā tiesību sistēmā un neatbilst Satversmei.

Neesot šaubu par to, ka ierobežojums ir noteikts ar likumu. Tomēr Tieslietu ministrija piekrīt Saeimas Juridiskā biroja 2014. gada 11. decembra atzinumā Nr. 111.13/1-30-12/14 norādītajam, ka tiesiskā valstī nav pieļaujama tāda situācija, ka valsts, nespējama panākt efektīvu juridiskās personas nodokļu nomaksas pienākuma izpildi, šo pienākumu pārliet uz citu personu. Līdz ar to rodoties šaubas, vai apstrīdētajās normās ietvertajam tiesību ierobežojumam ir leģitīms mērķis. Pēc Tieslietu ministrijas ieskata, apstrīdētās normas neatbilst arī samērīguma principam, jo pastāvot alternatīvi līdzekļi, kas mazāk ierobežotu indivīda tiesības, piemēram, juridiskās personas maksātspējas process.

Turklāt Tieslietu ministrija uzskata, ka apstrīdētās normas nostāda nevienlīdzīgā situācijā citus juridiskās personas kreditorus, jo radot VID nepamatotas priekšrocības.

7. Pieaicinātā persona – zvērināts advokāts **Jānis Taukačs** – pauž viedokli, ka apstrīdēto normu galvenā ideja esot atbalstāma, proti, valsts drīkstot piedzīt kapitālsabiedrību nodokļu parādus no to negodprātīgajiem valdes locekļiem. Bieži vien gadījumos, kad kapitālsabiedrība saņēmusi VID lēmumu par nodokļu uzrēķinu, tās valde apsverot iespēju pamest attiecīgo sabiedrību un veidot jaunu sabiedrību. Tas, ka persona vieglprātīgi izturas pret nodokļu nomaksas pienākumu, neesot pieļaujams.

Latvijā neiekasētā pievienotās vērtības nodokļa rādītāji esot starp sliktākajiem visā Eiropas Savienībā un neiekasētā nodokļu starpība jau ilgstoši esot liela. Šī plaisa veidojoties galvenokārt tādu iemeslu dēļ kā pievienotās vērtības nodokļa izkrāpšana, kļūdas pārvaldībā, strukturēšanas un maksātspējas gadījumi. Turklāt kapitālsabiedrības bieži vien vieglprātīgi iesaistoties pirkšanas darījumos ar negodprātīgiem pārdevējiem, jo uzskata, ka tā nav pircēja atbildība. Šāds uzskats neatbilstot Eiropas Savienības Tiesas atziņai, ka pircēja atbildība var iestāties gadījumos, kad tas zināja vai tam vajadzēja zināt par pievienotās vērtības nodokļa izkrāpšanu.

Valdes locekļu atbildības institūts varētu atturēt sabiedrības no iesaistīšanās riskantos darījumos un tādējādi arī daļēji risināt šo pašu lielāko valsts budžeta problēmu. Šādu gadījumu novēršanai esot paredzēti samērīgi un jo īpaši preventīvi pasākumi. Turklāt Ekonomiskās sadarbības un attīstības

organizācija (*angļu val. – Organisation for Economic Co-operation and Development*) (turpmāk – *OECD*) jau 2009. gada jūlijā korporatīvās pārvaldes un nodokļu risku vadības ziņojumā uzsvērusi, ka valstīm, kur korporatīvā pārvalde kopumā ir vāja, būtu jāapsver iespēja ar likumu noteikt sabiedrību valdēm un vecākajiem vadītājiem papildu atbildību par nodokļu samaksu.

J. Taukačs uzsver, ka juridiskās personas atbildība par tās nodokļu parādiem bez attiecīgās fiziskās personas atbildības neesot efektīva. Turklāt noteiktā solidārā atbildība un iespējamo sankciju apmērs liecinot par to, ka apstrīdēto normu mērķis ir ne vien preventīvs (atturēt valdi no rīcības, kas noved pie nodokļu parādiem), bet arī fiskāls (iekasēt valsts budžetā sabiedrības nesamaksāto nodokļu summu).

Komerclikums jau šobrīd paredzot, ka kreditori var prasīt valdes atbildību gadījumā, kad nav izdevies gūt prasības apmierinājumu no kapitālsabiedrības un ir iespējams pierādīt, ka valdes loceklis ar savu darbību nodarījis sabiedrībai zaudējumus. Arī Maksātnešpējas likums paredzot noteiktu kreditoru rindu un piedziņas kārtību. VID varot pieprasīt valdes atbildību par kapitālsabiedrības nodokļu parādiem. Tomēr nodokļu parādu pamešana Latvijā esot tik izplatīta, ka šī nodokļu parādu piedziņas kārtība varot izrādīties neefektīva gan no valsts fiskālo interešu, gan arī no prevencijas viedokļa.

Apstrīdētajās normās noteiktajam līdzīgs valdes atbildības veids esot akceptēts aptuveni pusē ES dalībvalstu, taču atbildība parasti vai nu esot ierobežota attiecībā uz konkrētiem nodokļu vai darījumu veidiem, vai arī iestājoties gadījumā, kad valdes locekļi zināja vai viņiem vajadzēja zināt, ka viņu pārstāvētais uzņēmums būtiski pārkāpj nodokļu tiesību normas. No svara esot arī tas, kādas tieši ir normas par valdes atbildību un kāda vispār ir nodokļu samaksas kultūra, kā arī nodokļu piedziņas un strīdu risināšanas sistēma konkrētajā valstī. Nopietni ārvalstu investori neizskatot iespēju pamest kapitālsabiedrību ar nodokļu parādiem, turklāt valdes locekļiem ārvalstīs esot atbilstošas apdrošināšanas polises.

Valdes locekļu atbildība neesot pretrunā ar nevainīguma prezumpciju. Pašreizējā kritiskā situācija, proti, pārlieku daudzie gadījumi, kad no valsts tiek izkrāpts pievienotās vērtības nodoklis un citi nodokļi, kā arī šo krāpniecisko

darbību fiskālais apmērs liecinot par to, ka īpašu prevencijas pasākumu ieviešana ir samērīga un kopumā atbilstoša valsts interesēm.

8. Pieaicinātā persona – Stokholmas Ekonomikas augstskolas Rīgā asociētā profesore *Ph.D. Anete Pajuste* – piekrīt pieteikumā ietvertajiem argumentiem par iespējamu nevainīguma prezumpcijas principa pārkāpumu ar apstrīdētajām normām. Tiekot „automātiski” pieņemts, ka jebkura aktīvu atsavināšana ir ļaunprātīga un rada kapitālsabiedrībai zaudējumus, nevis ir atbilstoša uzņēmuma ekonomiskajai būtībai.

Dažas valstis, piemēram, Kanāda, paredzot nodokļu parādu piedzīšanu no valdes locekļa, ja parāda piedziņa no kapitālsabiedrības nav iespējama un valdes loceklis nav rīkojies kā krietns un rūpīgs saimnieks. A. Pajuste uzsver, ka pirms apstrīdēto normu pieņemšanas līdzīgs mehānisms jau bija noteikts arī Latvijā, piemēram, Komerclikuma 170. pantā, ļaujot kreditoriem celt prasību pret kapitālsabiedrības amatpersonām, kuras nodarījušas zaudējumus sabiedrībai un nav tos atlīdzinājušas.

Apstrīdētās normas vajagot skatīt kontekstā ar likumu piemērošanas praksi konkrētajā valstī. Ja sabiedrība ir pārliecināta par to, ka jebkura likuma piemērošanā tiek ievērots nevainīguma prezumpcijas princips un piemērotājs nav materiāli ieinteresēts uzlikt sodu, tā ļaujoties uz likuma normas adekvātu piemērošanu. Latvijas, kā arī vairāku citu valstu sabiedrības izpratnē nodokļu administrēšanas dienesti nodokļu maksātājiem piemērojot „vainas prezumpciju”, turklāt rīkojoties saskaņā ar budžeta pildīšanai noteiktu iekasējamo sodu plānu. Šādā kontekstā valdes locekļa personiskās atbildības risks esot nesamērīgi liels. Daudzās valstīs esot iespēja apdrošināt valdes locekļa atbildību, taču Latvijā apdrošināšanas prēmija par šo pakalpojumu iepriekš minēto iemeslu dēļ varot būt nesamērīgi liela.

Valdes locekļa vainas pierādīšana esot jāatstāj tiesas kompetencē. Ja apstrīdētās normas paliks spēkā, VID vajadzēsot ieguldīt nopietnu darbu savas reputācijas uzlabošanā, lai pārliecinātu sabiedrību, ka tas nodokļu maksātājus uzskata par klientiem, nevis sodāmajiem. Pretējā gadījumā apstrīdēto normu ietekme uz uzņēmējdarbības vidi būšot negatīva.

Secinājumu daļa

9. Pieteikumā apstrīdēta triju normu atbilstība Satversmes 91. panta pirmajam teikumam, 92. un 105. pantam.

Nodokļu likuma 60. pants ietver nosacījumus administratīvā procesa uzsākšanai par juridiskās personas nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanu valsts budžetam no fiziskās personas, kura ir bijusi juridiskās personas valdes loceklis laikā, kad radies nodokļu parāds. Nodokļu likuma 61. pantā ir noteikta kārtība, kādā VID pieņem lēmumu par juridiskās personas nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanu valsts budžetam. Savukārt Nodokļu likuma 62. pants reglamentē kārtību, kādā izpildāms lēmums par nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanu.

Pieteikuma iesniedzējs apšaubā to, ka apstrīdētajās normās noteiktā valdes locekļa atbildība par juridiskās personas nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanu valsts budžetam atbilst Satversmei. Pieteikumā pausts uzskats, ka apstrīdētās normas nesamērīgi ierobežojot kapitālsabiedrību, to dibinātāju un valdes locekļu īpašuma tiesības. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētās normas rada arī nevainīguma prezumpcijas pārkāpumu un vienlīdzības principa pārkāpumu.

Saeimas atbildes rakstā un pieaicināto personu viedokļos norādītie argumenti sniegti par apstrīdēto normu kā vienota tiesiskā regulējuma atbilstību Satversmei galvenokārt attiecībā uz kapitālsabiedrībām un to valdes locekļiem.

Apstrīdētās normas veido vienotu tiesisko regulējumu, jo kopumā nosaka atbildību par nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanu valsts budžetam un to atlīdzināšanas kārtību. Tādējādi apstrīdētās normas savstarpēji ietekmē cita citas tvērumu un saturu.

Tādu pieteikumu mērķis, kurus Satversmes tiesā iesniedz abstraktās tiesību normu kontroles subjekti, tostarp Saeimas deputāti, ir aizstāvēt publiskās intereses. Šāds pieteikums ir uzskatāms par būtisku instrumentu nozīmīgu valsts un sabiedrības interešu aizsardzībai. Abstraktā tiesību normu kontrole ir līdzeklis, kas kalpo tiesību sistēmas sakārtošanai. Līdz ar to Satversmes tiesai ir jāizvērtē apstrīdēto normu atbilstība augstāka juridiska spēka tiesību normām attiecībā uz visu to personu loku, uz kurām likumdevējs attiecinājis konkrēto

regulējumu (*sal.: Satversmes tiesas 2006. gada 15. jūnija sprieduma lietā Nr. 2005-13-0106 20.2. punkts*). Tomēr Satversmes tiesa var vērtēt apstrīdētās normas par tik, par cik pieteikumā sniegts juridiskais pamatojums, un ievērojot tā saprātīgu saistību ar apstrīdēto normu tvērumu. Pieteikumā ietvertais pamatojums attiecas uz kapitālsabiedrību, to dibinātāju un valdes locekļu situāciju. Tādējādi apstrīdēto normu atbilstība Satversmei vērtējama, ņemot vērā Pieteikuma iesniedzēja sniegtos argumentus.

Līdz ar to Satversmes tiesa vērtēs apstrīdētās normas kā vienotu tiesisko regulējumu, visupirms pārbaudot atbilstību Satversmes 105. pantam, bet pēc tam 92. pantam un 91. panta pirmajam teikumam.

10. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētās normas neatbilst Satversmes 105. pantam.

Satversmes 105. pants nosaka: „Ikvienam ir tiesības uz īpašumu. Īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu. Īpašuma piespiedu atsavināšana sabiedrības vajadzībām pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos uz atsevišķa likuma pamata pret taisnīgu atlīdzību.”

Satversmes 105. pants paredz visaptverošu mantiska rakstura tiesību garantiju, ar „tiesībām uz īpašumu” saprotot visas mantiska rakstura tiesības, kuras tiesīgā persona var izlietot par labu sev un ar kurām tā var rīkoties pēc savas gribas (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 27. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-12-03 7. punktu un 2011. gada 3. novembra sprieduma lietā Nr. 2011-05-01 15.2. punktu*).

Satversmes tiesas praksē ir nostiprināta atziņa, ka gadījumos, kad tiek apstrīdēta tiesību normas atbilstība visam Satversmes 105. pantam, jānosaka, tieši kuram no šā panta teikumiem atbilstība ir izvērtējama (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 13. oktobra sprieduma lietā Nr. 2014-36-01 15.1. punktu*).

10.1. No lietas dalībnieku un pieaicināto personu viedokļiem neizriet, ka apstrīdētās normas vērtējamā saistībā ar Satversmes 105. panta ceturto teikumu. Satversmes 105. panta ceturtais teikums noteic, ka īpašuma piespiedu atsavināšana sabiedrības vajadzībām pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos pret

taisnīgu atlīdzību. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka šis teikums neregulē situācijas, kas rodas sakarā ar valsts noteiktu piespiedu līdzekļu izpildi (*sk. Satversmes tiesas 2015. gada 8. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2014-34-01 12.3. punktu*).

Apstrīdētās normas nevis paredz īpašuma piespiedu atsavināšanu sabiedrības vajadzībām pret taisnīgu atlīdzību, bet gan ietekmē personas tiesības brīvi rīkoties ar īpašumu gadījumā, kad VID uzsāk nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanas procesu. Līdz ar to apstrīdētajās normās paredzētais pamattiesību ierobežojums neietilpst Satversmes 105. panta ceturajā teikuma tvērumā.

Tādējādi apstrīdētās normas vērtējamas Satversmes 105. panta pirmo triju teikumu tvērumā.

10.2. Satversmes 105. panta pirmais teikums aizsargā personas likumīgi iegūto īpašumu, tomēr otrais un trešais teikums ļauj valstij ar likumu ierobežot īpašuma tiesības sabiedrības interesēs. Pirmkārt, tiesības uz īpašumu sevī ietver īpašnieka sociālo pienākumu pret sabiedrību – īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Otrkārt, tiesības uz īpašumu var ierobežot saskaņā ar likumu. Līdz ar to tiesības uz īpašumu var ierobežot, ja vien ierobežojumi ir noteikti ar likumu leģitīma mērķa labad un ir samērīgi ar šo mērķi (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 26. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2006-38-03 12. punktu un 2014. gada 10. oktobra sprieduma lietā Nr. 2014-04-03 7.2. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka ar apstrīdētajām normām tiek nesamērīgi ierobežotas vairāku personu tiesības uz īpašumu. Apstrīdētās normas ierobežojot juridiskās personas tiesības veikt komercdarbību tādas sabiedrības formā, kura par savām saistībām atbild tikai ar tās mantu, proti, kapitālsabiedrības formā. Apstrīdētās normas vienlaikus ierobežojot arī šādu sabiedrību dibinātāju (dalībnieku un akcionāru) tiesības veikt komercdarbību kapitālsabiedrības formā.

Saeima, VID un Finanšu ministrija nepiekrīt šim Pieteikuma iesniedzēja viedoklim un uzskata, ka apstrīdētās normas neierobežo ne juridisko personu, ne to dibinātāju īpašuma tiesības.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka personas ekonomiskā interese veikt komercdarbību ietilpst Satversmes 105. panta pirmā teikuma tvērumā (*sk. Satversmes tiesas 2014. gada 12. decembra sprieduma lietā Nr. 2013-21-03 10.1. punktu*). Attiecīgi šādas intereses ierobežojumam būtu jāizpaužas kā konkrētai negatīvai ietekmei uz komercdarbību, piemēram, kā peļņas samazinājumam, kas radies apstrīdēto normu piemērošanas rezultātā. Proti, ir jākonstatē cēloniskā saikne starp īpašuma tiesību ierobežojumu un apstrīdētajām normām.

Apstrīdētās normas attiecas uz juridiskās personas valdes locekli kā fizisko personu. Likumprojekta anotācijā norādīts, ka, ieviešot apstrīdētajās normās noteikto regulējumu, tiks izveidots mehānisms, pateicoties kuram VID būs tiesīgs pieprasīt, lai valdes loceklis sedz juridiskās personas nokavēto nodokļu maksājumu saistības [*sk. 2014. gada 10. decembrī Saeimā iesniegtā likumprojekta Nr. 98/Lp12 „Grozījumi likumā „Par nodokļiem un nodevām”” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojuma (anotācijas) 2. punktu*]. Citi subjekti apstrīdētajās normās nav norādīti. Lietā nav pausti argumenti tam, ka apstrīdētās normas būtu piemērojamas citiem subjektiem. Līdz ar to nav konstatējama cēloņsakarība starp apstrīdētajām normām un juridisko personu vai to dibinātāju ekonomiskajām interesēm.

Tādējādi apstrīdētās normas neierobežo ne juridiskajām personām, ne to dibinātājiem Satversmes 105. pantā noteiktās īpašuma tiesības.

10.3. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētās normas nesamērīgi ierobežojot arī juridiskās personas valdes locekļa kā fiziskās personas īpašuma tiesības.

Apstrīdētās normas paredz kārtību, kādā juridiskās personas nokavētie nodokļu maksājumi atlīdzināmi valsts budžetam no personas, kura bijusi šīs juridiskās personas valdes loceklis laikā, kad attiecīgie nokavētie nodokļu maksājumi ir izveidojušies. Apstrīdētajās normās noteikts, ka konkrētu nosacījumu izpildīšanās gadījumā juridiskās personas nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanas pienākums tiek pārcelts uz valdes locekli kā fizisko personu. Juridiskās personas nokavētie nodokļu maksājumi valdes loceklim jāiemaksā valsts budžetā 30 dienu laikā no VID lēmuma paziņošanas dienas. Ja tas netiek izdarīts, pēc lēmuma stāšanās spēkā šos maksājumus piedzen no

valdes locekļa bezstrīda kārtībā, izmantojot naudas līdzekļus no attiecīgās personas konta kredītiestādē un attiecīgās personas mantu (kustamo un nekustamo īpašumu, kā arī mantu, kura atrodas pie trešajām personām).

Līdz ar to apstrīdētās normas ierobežo juridiskās personas valdes locekļa kā fiziskās personas īpašuma tiesības.

11. Lai pārbaudītu apstrīdētajās normās ietvertā Satversmes 105. pantā noteikto pamattiesību ierobežojuma satversmību, jānoskaidro, vai tas ir noteikts ar likumu, vai tas ir noteikts leģitīma mērķa labad un vai tas atbilst samērīguma principam (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 8. jūnija sprieduma lietā Nr. 2007-01-01 22. punktu*).

11.1. Lai izvērtētu to, vai īpašuma tiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtā pieņemtu likumu, Satversmes tiesai jāpārbauda, vai apstrīdētās normas ir pieņemtas, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 8. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2014-34-01 14. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdēto normu pieņemšanas procesā ir ignorēts vairāku Saeimas deputātu viedoklis, nav ņemts vērā Saeimas Juridiskā biroja atzinums, kurā norādīts uz iespējamiem Satversmes 91., 92. un 105. panta pārkāpumiem, kā arī dažu nozares pārstāvju viedoklis.

Atbilstoši Satversmes 21. pantam Saeima tās iekšējās darbības un kārtības noteikšanai izstrādā sev kārtības rulli. Savukārt Satversmes 24. pants citstarp noteic, ka Saeima pieņem lēmumus ar klātesošo deputātu absolūto balsu vairākumu.

No apstrīdētās normas ietverošā likumprojekta apspriešanas materiāliem ir konstatējams, ka Saeimas Budžeta un finanšu (nodokļu) komisijā likumprojekts izskatīts, izvērtējot visus iesniegtos priekšlikumus un uz klausot nozares pārstāvjus. Budžeta un finanšu (nodokļu) komisija saņēmos priekšlikumus pēc diskusijām iesniegusi izskatīšanai Saeimas sēdēs. Saeima Kārtības rullī noteiktajā kārtībā ir izskatījusi katru noteiktajā kārtībā iesniegto priekšlikumu. Likumprojekts pieņemts, 56 deputātiem balsojot „par” un 33 „pret”.

Satversmes tiesa jau atzinusi, ka lēmumu pieņemšanas procesā Saeimā gan būtu vēlams uzklaut un analizēt normatīvā akta projekta sagatavošanas procesā iesaistīto kompetento valsts institūciju un citu ieinteresēto personu viedokļus, tomēr nedz Satversme, nedz Saeimas kārtības rullis nenosaka jebkura paustā viedokļa ievērošanu par obligātu priekšnoteikumu tiesību normu pieņemšanai, ja tas tiek noraidīts demokrātiskā likumdošanas procesā. Ieinteresēto personu līdzdalība normatīvā akta projekta izskatīšanas procesā var sekmēt objektīva lēmuma pieņemšanu un dažādu interešu līdzsvarošanu, tomēr konkrētas personu grupas viedoklis likumdevējam nav saistošs (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2014-11-0103 18.1. punktu*). Tādējādi nav pamata atzīt, ka apstrīdētās normas pieņemtas, neievērojot Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteikto kārtību.

Lietā nav strīda par citiem apstrīdēto normu pieņemšanas vai izsludināšanas aspektiem.

Līdz ar to apstrīdētajās normās ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu.

11.2. Ikvienu pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 22. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-19-01 9. punktu*). Satversmes tiesa ir atzinusi, ka pienākums norādīt leģitīmo mērķi Satversmes tiesas procesā visupirms ir institūcijai, kas izdevusi apstrīdēto aktu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 25. oktobra sprieduma lietā Nr. 2011-01-01 13.2. punktu*).

Saeima atbildes rakstā norāda, ka apstrīdētajās normās ietvertais īpašuma tiesību ierobežojums noteikts, lai radītu efektīvu nodokļu iekasēšanas sistēmu, un tādējādi tas atbilst Satversmes 116. pantā noteiktajam leģitīmajam mērķim – sabiedrības labklājības aizsardzībai. Apstrīdētajās normās esot ietverts īpašs mehānisms attiecībā uz valdes locekļiem, lai sekmētu godprātīgu nodokļu maksājumu veikšanu un veicinātu nodokļu iekasēšanas efektivitāti. Šo viedokli pēc būtības neapšaubā arī Pieteikuma iesniedzējs un visas lietā pieaicinātās personas.

Satversmes tiesa atzīst, ka savlaicīga nodokļu maksājumu veikšana ir visas sabiedrības interesēs. Apstrīdētās normas ir vērstas uz to, lai efektīvi

atgūtu juridiskās personas savlaicīgi neveiktos nodokļu maksājumus, un tādējādi ir pieņemtas sabiedrības labklājības interesēs.

Līdz ar to apstrīdētajās normās ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis ir sabiedrības labklājības aizsardzība.

11.3. Konstatējot pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi, nepieciešams izvērtēt tā atbilstību samērīguma principam. Lai izvērtētu pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, jānoskaidro: 1) vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai; 2) vai nepastāv personu pamattiesības mazāk ierobežojoši (saudzējošāki) līdzekļi; 3) vai labums, ko iegūs sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2010-60-01 23. punktu*).

11.3.1. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti mērķa sasniegšanai, ja ar attiecīgajām tiesību normām šo mērķi var sasniegt (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 20. maija sprieduma lietā Nr. 2010-70-01 15. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka likumdevēja izraudzītie līdzekļi nav piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai.

Saeima šim viedoklim nepiekrīt un norāda, ka apstrīdētās normas ir piemērotas leģitīmā mērķa sasniegšanai. Šim uzskatam pievienojas lietā pieaicinātās personas VID, Finanšu ministrija un J. Taukačs.

Likumprojekta anotācijā norādīts, ka valdes loceklis atbild par juridiskās personas nodokļu parādiem tikai tādā gadījumā, ja ir izveidojies noteikta lieluma nodokļu parāds, šo parādu nav iespējams piedzīt no pašas juridiskās personas, ir konstatēta aktīvu atsavināšana ieinteresētajai personai un turklāt nav izpildīts likumā noteiktais pienākums iesniegt juridiskās personas maksātspējas procesa pieteikumu.

Valde ir svarīgākais kapitālsabiedrības lēmējorgāns, un tai ir īpaša loma juridiskās personas vadīšanā. Valde ir izpildinstitūcija, kas realizē juridiskās personas rīcībspēju. Kapitālsabiedrībā tā īsteno divas funkcijas: sabiedrības vadību un pārstāvību. Sabiedrības vadība ir uz sabiedrības darbības nodrošināšanu vērsto pasākumu veikšana sabiedrības iekšienē, proti, sabiedrības saimnieciskā un organizatoriskā vadīšana (*sk. Satversmes tiesas 2012. gada*

8. novembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-04-03 14. punktu). Ņemot vērā valdes īpašo lomu juridiskās personas pārvaldē un darba organizācijā, Satversmes tiesa atzīst, ka apstrīdētajās normās ietvertie valdes locekļu solidarās atbildības priekšnosacījumi ir tiešā valdes kontrolē.

Valdes locekļa atbildība par juridiskās personas nokavētajiem nodokļu maksājumiem ir paredzēta arī citu valstu tiesību sistēmās, piemēram, Austrijā, Bulgārijā, Kiprā, Somijā, Francijā, Vācijā, Īrijā, Lietuvā, Maltā, Nīderlandē, Slovēnijā, Zviedrijā un Lielbritānijā.

Tādējādi Satversmes tiesa atzīst, ka izskatāmās lietas apstākļos valdes locekļa atbildība, kas izpaužas kā īpašuma tiesību ierobežojums, ir piemērots līdzeklis nodokļu iekasēšanas efektivitātes uzlabošanai. Pastāvot apstrīdētajās normās ietvertajam regulējumam, valdes loceklis apzināsies sekas, kas izriet no tā, ka nav pildīts likumā noteiktais pienākums ar pienācīgu rūpību vadīt kapitālsabiedrības ikdienas darbu, un rīkosies atbildīgāk. Līdz ar to paredzams, ka ilgtermiņā uzlabosies gan nodokļu iekasēšanas efektivitāte, gan uzņēmējdarbības vide.

Tādējādi apstrīdētajās normās paredzētais līdzeklis ir piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai.

11.3.2. Noskaidrojot, vai likumdevēja rīcībā bija mazāk ierobežojoši līdzekļi, Satversmes tiesai jāizvērtē, vai likumdevējs apsvēris apstrīdēto normu alternatīvas (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2009. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2009-43-01 30.2. punktu*). Turklāt, vērtējot, vai leģitīmo mērķi var sasniegt arī citādi, jāņem vērā, ka saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru leģitīmo mērķi var sasniegt tādā pašā kvalitātē (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 20. maija sprieduma lietā Nr. 2010-70-01 16.1. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka alternatīvi līdzekļi varētu būt maksātnespējas process atbilstoši Maksātnespējas likuma regulējumam, kā arī LAPK 159. pantā un Krimināllikuma 218. pantā paredzētais regulējums.

Finanšu ministrija un VID uzsver, ka apstrīdētās normas līdz ar jau iepriekš pieņemto regulējumu attiecībā uz valdes locekļu atbildību par pārkāpumiem nodokļu tiesību jomā veido vienotu tiesisko mehānismu un rosina

tieši valdes locekļus rīkoties atbildīgāk un nepieļaut tādu situāciju, ka VID rastos pamats piemērot apstrīdētās normas.

Apstrīdēto normu nepieciešamība pamatota arī Saeimas Budžeta un finanšu (nodokļu) komisijai adresētajā Finanšu ministrijas 2014. gada 15. decembra vēstulē Nr. 20-02/7163. Tajā citstarp uzsvērts, ka, vērsoties pret fizisko personu (valdes locekli) ar civilprasību, leģitīmais mērķis nevarētu tikt sasniegts tādā pašā kvalitātē kā ar apstrīdētajām normām. Turklāt šāds līdzeklis personas tiesības ierobežotu vēl vairāk nekā apstrīdētās normas, jo nebūtu piemērojams administratīvajam procesam raksturīgais objektīvās izmeklēšanas princips.

Satversmes tiesa atzīst Finanšu ministrijas un VID argumentus par pamatotiem. Apstrīdētās normas attiecas uz citādu tiesisko situāciju nekā tā, uz kuru attiecas maksātnespējas procesa regulējums. Proti, apstrīdētās normas tiek piemērotas tikai tādā gadījumā, ja juridiskās personas maksātnespējas process nav ierosināts. Apstrīdētajās normās noteiktais process nevar notikt vienlaikus ar maksātnespējas procesu. Ja apstrīdētajās normās noteiktais process ir uzsākts, bet vēlāk ierosināts juridiskās personas maksātnespējas process, VID izbeidz procesu par juridiskās personas nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanu no tās valdes locekļiem. Tādējādi maksātnespējas procesa ierosināšana nav atzīstama par saudzējošāku līdzekli.

Saeima ir sniegusi pamatotus argumentus tam, kāpēc arī LAPK 159. pants un Krimināllikuma 218. pants nevar tikt uzskatīti par saudzējošākiem līdzekļiem, ar kuriem leģitīmo mērķi varētu sasniegt tādā pašā kvalitātē, bet personas tiesības mazāk ierobežojošā veidā. Proti, pazīmes, kādas ir jākonstatē, lai piemērotu apstrīdētās normas, atšķiras no tām pazīmēm, kas raksturo noziedzīgu nodarījumu – izvairīšanos no nodokļu nomaksas. Atbilstoši Nodokļu likumā ietvertajai definīcijai izvairīšanās no nodokļu vai nodevu maksāšanas ir apzināta nepatiesas informācijas sniegšana nodokļu deklarācijās, nodokļu deklarāciju, informatīvo deklarāciju vai nodokļu administrēšanai un kontrolei nepieciešamās pieprasītās informācijas neiesniegšana, nelikumīga nodokļu atvieglojumu, priekšrocību un atlaižu piemērošana vai jebkura cita apzināta darbība vai bezdarbība, kuras dēļ nodokļi vai nodevas nav samaksātas pilnā apmērā vai daļēji.

Abas minētās normas pēc būtības nosaka personai kriminālprocesam raksturīgus tiesību ierobežojumus un paredz sodu par konkrētajām pazīmēm atbilstošiem sabiedriski kaitīgiem nodarījumiem. Savukārt apstrīdētās normas primāri ir vērstas uz nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanu valsts budžetam. Turklāt jāievēro, ka Krimināllikumā paredzēta sankcija pēc savas ietekmes uz personas tiesībām ir galēji ierobežojoša salīdzinājumā ar cita veida sankcijām pat tādā gadījumā, ja tām piemīt atsevišķas krimināltiesību jomai raksturīgas pazīmes.

Satversmes tiesa atzinusi, ka tās uzdevums ir izvērtēt apstrīdēto normu atbilstību Satversmē noteiktajām pamattiesībām, nevis aizstāt likumdevēja rīcības brīvību ar savu viedokli par racionālāko risinājumu (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2009-85-01 19. punktu*). No lietas materiāliem izriet, ka likumdevējs ir apsvēris apstrīdēto normu alternatīvas un izvēlējis saudzējošāko leģitīmā mērķa sasniegšanas līdzekli.

Tādējādi nav saudzējošāku līdzekļu, ar kuriem būtu iespējams sasniegt īpašuma tiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi tādā pašā kvalitātē.

11.3.3. Lai izvērtētu pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, jāpārlicinās arī par to, vai nelabvēlīgās sekas, kas personai rodas pamattiesību ierobežošanas rezultātā, nav lielākas par labumu, ko no šā ierobežojuma gūst sabiedrība kopumā (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 20. maija sprieduma lietā Nr. 2010-70-01 17. punktu*). Tādējādi Satversmes tiesai jānoskaidro šajā lietā līdzsvarojamās intereses un jānoteic, kurām no šīm interesēm būtu piešķirama prioritāte.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdēto normu piemērošana nodarot indivīda tiesībām un likumiskajām interesēm zaudējumu, kas esot lielāks nekā sabiedrības ieguvums no šo normu piemērošanas, un sabiedrībai, visdrīzāk, no apstrīdētajām normām nebūšot nekāda labuma.

Savukārt Saeima, Finanšu ministrija un VID uzskata, ka labums, ko no apstrīdēto normu piemērošanas gūst sabiedrība, ir lielāks par indivīdam nodarītajiem zaudējumiem. Sabiedrības interesēs esot veicināt labprātīgu nodokļu nomaksu, novērst nodokļu savlaicīgu nemaksāšanu, kā arī sekmēt godīgu konkurenci. Personas pamattiesību ierobežojums esot samērīgs, jo no valdes locekļa tiekot prasīts tikai tas, lai viņš novērs negatīvās sekas, kas

radušās valsts budžetam tādu apstākļu ietekmē, kuri bija viņa kontrolē un kurus viņam bija objektīvas iespējas un pienākums novērst. Turklāt apstrīdētajās normās paredzēts pilnīgs personas tiesību aizsardzības mehānisms atbilstoši administratīvā procesa principiem.

Satversmes tiesa ir norādījusi, ka nodokļi pamatā īsteno fiskālo funkciju, kas nodrošina ieņēmumus valsts budžetā. Ar budžeta ieņēmumu palīdzību valsts spēj pildīt savas funkcijas un pienākumus, citstarp arī pamattiesību nodrošināšanas jomā (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 6. decembra sprieduma lietā Nr. 2010-25-01 9. punktu*). Arī ECT atzinusi, ka efektīva nodokļu iekasēšana ir svarīga valsts finansiālā interese (*sk. ECT 2002. gada 23. jūlija sprieduma lietā „Janosevic v. Sweden”, pieteikums Nr. 34619/97, 103.–104. punktu*). Tādējādi, ņemot vērā apstrīdēto normu ietekmi uz labprātīgas nodokļu nomaksas veicināšanu un godīgas konkurences uzlabošanu, Satversmes tiesa atzīst, ka sabiedrības ieguvums no apstrīdētajām normām ir nozīmīgs.

Valdes locekļiem juridiskās personas nokavētie nodokļu maksājumi (nodokļu parāds), kas atbilstoši Nodokļu likuma 26. pantam ietver ne tikai nodokļu pamatparāda summu, bet arī soda naudas un nokavējuma naudas, jāatlīdzina valsts budžetam tikai tādā gadījumā, ja tiek konstatēta visu likumā noteikto kritēriju kumulatīva izpildīšanās. Turklāt valdes locekļu atbildība ir solidāra. Šis apstāklis vēl vairāk samazina apstrīdēto normu ietekmi uz atsevišķu indivīdu.

Izvērtējot, vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīdam nodarītajiem zaudējumiem, jāņem vērā arī tas, ka apstrīdētajās normās ir iestrādāts īpašs mehānisms, lai valdes locekļa tiesības tiktu ierobežotas pēc iespējas mazāk (piemēram, iespēja izbeigt juridiskās personas nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanas procesu gadījumā, kad tiek iesniegts maksātnespējas procesa pieteikums; lēmuma darbības apturējums gadījumā, kad lēmums pārsūdzēts tiesā).

Līdz ar to likumdevējs, pieņemot apstrīdētās normas, ir ievērojis līdzsvaru starp sabiedrības un indivīda interesēm un ar apstrīdētajām normām noteiktais ierobežojums ir samērīgs.

Tādējādi apstrīdētās normas atbilst Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem.

12. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka ar apstrīdētajām normām ir pārkāpts no Satversmes 92. panta otrā teikuma izrietošais nevainīguma prezumpcijas princips. Satversmes tiesas kolēģija lietu ierosinājusi par apstrīdēto normu iespējamo neatbilstību visam Satversmes 92. pantam. Tas noteic, ka ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā, ka ikviens uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu, ka nepamatota tiesību aizskārums gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu un ka ikvienam ir tiesības uz advokāta palīdzību.

Satversmes 92. pantā tiesības uz taisnīgu tiesu ir formulētas lakoniski. Šā panta otrais un ceturtais teikums īpaši izceļ divus no tiesībām uz taisnīgu tiesu izrietošus principus – nevainīguma prezumpciju un tiesības uz advokāta palīdzību.

No pieteikuma izriet, ka Pieteikuma iesniedzējs pēc būtības lūdz izvērtēt apstrīdēto normu atbilstību tieši Satversmes 92. panta otrajam teikumam. Saeimas un lietā pieaicināto personu sniegtie argumenti arī attiecas uz apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 92. panta otrajam teikumam. Ņemot vērā to, ka Satversmes 92. panta otrais teikums nevainīguma prezumpciju kā taisnīgas tiesas elementu izdala atsevišķi, Satversmes tiesa izvērtēs apstrīdēto normu atbilstību šā panta otrajam teikumam.

13. Satversmes tiesa ir norādījusi, ka Satversmes 92. panta otrajā teikumā nostiprinātā nevainīguma prezumpcija ir viens no tiesiskas valsts pamatprincipiem (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2006. gada 23. februāra sprieduma lietā Nr. 2005-22-01 4. punktu*).

Nevainīguma prezumpcija ir viens no taisnīga kriminālprocesa elementiem. Atbilstoši nevainīguma prezumpcijai personas nevainīgums kriminālprocesā tiek prezumēts. Proti, nevainīguma prezumpcija pasargā personu, par kuru izteikts kāds pieņēmums vai apgalvojums par, iespējams, tās izdarītu noziedzīgu nodarījumu, no atzīšanas par vainīgu, pirms šīs personas vaina nav pierādīta likumā noteiktajā kārtībā un noteikta ar spēkā stājušos

nolēmumu krimināllietā (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2006. gada 23. februāra sprieduma lietā Nr. 2005-22-01 4. punktu un 2008. gada 5. novembra sprieduma lietā Nr. 2008-04-01 10.3. punktu*).

Satversmes tiesa līdz šim nevainīguma prezumpciju vērtējusi kā tiesību uz taisnīgu tiesu elementu krimināllietās un administratīvo pārkāpumu lietās un jau norādījusi, ka Satversmes 92. pants interpretējams kopsakarā ar Konvencijas 6. pantu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2013. gada 28. marta sprieduma lietā Nr. 2012-15-01 12. punktu*).

ECT atzīst, ka Konvencijas 6. panta jēdzieni „izvirzītās apsūdzības pamatotība krimināllietā” un „apsūdzība noziedzīgā nodarījumā” konkrētos nacionālo tiesību aktos pamattiesību kontekstā ir interpretējami autonomi un šādas interpretācijas rezultāts konkrētās lietās var būt atšķirīgs. Izmantojot šo pieeju, noteicošā ir lietas būtība, nevis tas, kā to kvalificējis nacionālais likums (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 20. jūnija sprieduma lietā Nr. 2001-17-0106 secinājumu daļas 6.1. punktu*). Satversmes tiesa ir izmantojusi šo jēdzienu autonomijas koncepciju savā praksē (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2012. gada 18. oktobra sprieduma lietā Nr. 2012-02-0106 13. punktu*).

Atbilstoši ECT praksei nevainīguma prezumpcija, lai gan tā tieši attiecas uz krimināltiesību jomu, tomēr kopumā veido arī tiesību uz taisnīgu tiesu saturu tā plašākajā nozīmē. Proti, šis princips ietilpst arī Konvencijas 6. panta 1. punkta tvērumā. Minētais punkts noteic, ka ikvienam ir tiesības, nosakot civilo tiesību un pienākumu vai viņam izvirzītās apsūdzības pamatotību, uz taisnīgu un atklātu lietas savlaicīgu izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā likumā noteiktā tiesā. Tiesas spriedums jādara publiski zināms, taču preses un publikas klātbūtnē procesā var tikt pilnībā vai daļēji aizliegta morālu apsvērumu, sabiedriskās kārtības vai valsts drošības interesēs tādā demokrātiskā sabiedrībā, kur to prasa nepilngadīgo intereses vai procesa dalībnieku privātās dzīves drošība, vai arī tajā apmērā, kuru tiesa uzskata par absolūti nepieciešamu īpašos apstākļos, kad atklātība apdraudētu justīcijas intereses.

ECT, skaidrojot jēdzienus „izvirzītās apsūdzības pamatotība krimināllietā” un „apsūdzība noziedzīgā nodarījumā”, ir attiecinājusī Konvencijas 6. panta 1. punktu tā krimināltiesiskajā aspektā arī uz nodokļu,

muitas un konkurences tiesību jomu (sk., piemēram, ECT 1994. gada 24. februāra spriedumu lietā „Bendenoun v. France”, pieteikums Nr. 12547/86; 1988. gada 7. oktobra spriedumu lietā „Salabiaku v. France”, pieteikums Nr. 10519/83, un 2003. gada 11. februāra spriedumu lietā „Ringvold v. Norway”, pieteikums Nr. 34964/97). Strīdi par nodokļu nomaksas pienākuma nepildīšanu atbilstoši ECT praksei nav skatīti nedz Konvencijas 6. panta 1. punkta krimināltiesiskajā aspektā, nedz arī tā civiltiesiskajā aspektā, jo nodokļu administrēšanas funkcija ir atzīta par īpašu valsts funkciju, kuras īstenošanā valstij ir ievērojama rīcības brīvība (sk., piemēram, ECT 2001. gada 12. jūlija sprieduma lietā „Ferrazzini v. Italy”, pieteikums Nr. 44759/98, 27.–29. punktu). Tomēr nodokļu strīdi, kas saistīti ar soda naudu un nokavējuma naudu aprēķināšanu un piedziņu, ECT praksē ir skatīti Konvencijas 6. panta krimināltiesiskajā aspektā (sk. ECT 2006. gada 23. novembra sprieduma lietā „Jussila v. Finland”, pieteikums Nr. 73053/01, 38. punktu).

Lietā „Engel and Others v. the Netherlands” ECT atzina: lai noteiktu, vai konkrēta lieta ir skatāma Konvencijas 6. panta krimināltiesiskajā aspektā, tā jāizvērtē pēc trim kritērijiem, proti, pēc konkrētā nodarījuma kvalifikācijas valsts tiesību aktos, pēc tā rakstura un smaguma, kā arī pēc personai par to draudošā soda bardzības (sk. ECT 1976. gada 8. jūnija sprieduma lietā „Engel and Others v. the Netherlands”, pieteikumi Nr. 5100/71; Nr. 5101/71; Nr. 5102/71; Nr. 5354/72; Nr. 5370/72, 82. punktu).

Lai būtu piemērojams Konvencijas 6. pants tā krimināltiesiskajā aspektā, pietiek ar to, ka tiek konstatēta atbilstība kaut vienam no minētajiem kritērijiem (sk. ECT 2003. gada 11. februāra sprieduma lietā „Ringvold v. Norway”, pieteikums Nr. 34964/97, 36.–42. punktu un 1976. gada 8. jūnija sprieduma lietā „Engel and Others v. the Netherlands”, pieteikumi Nr. 5100/71; Nr. 5101/71; Nr. 5102/71; Nr. 5354/72; Nr. 5370/72, 82. punktu). Tādējādi gadījumā, ja tiktu atzīts pārkāpuma krimināltiesiskais raksturs pēc būtības vai ja par konkrēto pārkāpumu personai draudētu tāda sankcija, kas pēc sava rakstura un smaguma vispārīgi iederētos krimināltiesību jomā, Konvencijas 6. panta 1. punkts tā krimināltiesiskajā aspektā būtu piemērojams. Otrais un trešais kritērijs ir alternatīvi. Ja katra atsevišķā kritērija izvērtēšanas rezultātā nav iespējams nonākt pie skaidra secinājuma, tad šo kritēriju pārbaudē pieļaujama arī

kumulatīvas pieejas izmantošana (*sk. ECT 2007. gada 31. jūlija sprieduma lietā „Zaicevs pret Latviju”, pieteikums Nr. 65022/01, 31. punktu*).

Tādējādi, lai izvērtētu apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 92. panta otrajā teikumā ietvertajam nevainīguma prezumpcijas principam, Satversmes tiesai visupirms jānoskaidro, vai apstrīdētās normas reglamentē tādu tiesību jomu, uz kuru attiecināma nevainīguma prezumpcija.

14. Līdz ar to Satversmes tiesa izvērtēs:

1) konkrētā nodarījuma kvalifikāciju valsts tiesību aktos, to saistot ar krimināltiesībām;

2) nodarījuma raksturu un smagumu;

3) attiecīgajai personai par nodarījumu draudošā soda bardzību (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2013. gada 28. marta sprieduma lietā Nr. 2012-15-01 13.1. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka administratīvās lietas par juridiskās personas nokavēto nodokļu maksājumu piedziņu no valdes locekļa ir pielīdzināmas krimināllietām Konvencijas 6. panta izpratnē un līdz ar to tajās piemērojami visi kriminālprocesa principi, tostarp nevainīguma prezumpcijas princips.

Tieslietu ministrija pievienojas Pieteikuma iesniedzēja viedoklim, ka apstrīdētajās normās noteiktajam regulējumam pēc būtības ir krimināltiesisks raksturs. Proti, tam piemīt gan sodošs, gan preventīvs raksturs.

Savukārt Saeima, Finanšu ministrija un VID nepiekrīt šim viedoklim, uzsverot, ka ar apstrīdētajām normām noteiktajai juridiskās personas nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanai no valdes locekļiem ir nevis sodošs, bet gan kompensējošs raksturs un ka tā primāri vērsta uz to, lai nodrošinātu nodokļu iekasēšanu valsts budžetā.

15. Pārbaudot apstrīdēto normu atbilstību minētajiem kritērijiem, visupirms jāvērtē konkrētā nodarījuma kvalifikācija valsts tiesību aktos.

Apstrīdētās normas nosaka procesu, kādā konstatējama valdes locekļa atbildība par juridiskās personas nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanu

budžetam. Tā Latvijas tiesību sistēmā nav kvalificēta kā krimināli sodāms noziedzīgs nodarījums vai kā administratīvs pārkāpums, paredzot administratīvo sodu.

Atbildība par izvairīšanos no nodokļu un tiem pielīdzināto maksājumu nomaksas Latvijā ir paredzēta Krimināllikuma 218. pantā un LAPK 159. pantā, aptverot cita sastāva nodarījumus. Satversmes tiesa jau atzinusi, ka apstrīdētajās normās ietvertie kritēriji, kas ir pamatā procesa uzsākšanai par nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanu no valdes locekļa, nav identiski kriminālprocesa vai administratīvā pārkāpuma lietvedības uzsākšanas priekšnoteikumiem (*sk. šā sprieduma 11.3.2. punktu*).

Līdz ar to konkrētais nodarījums Latvijas tiesību sistēmā nav kvalificēts kā krimināltiesisks nodarījums.

Tādējādi apstrīdētās normas neattiecas uz nodarījumu, kas paredzēts ar krimināltiesībām saistītos tiesību aktos.

16. ECT atzinusi, ka attiecībā uz otro kritēriju, vērtējot nodarījuma raksturu un smagumu, jāņem vērā tā būtība un par to paredzētās sankcijas raksturs. Ja normai ir vispārējs raksturs un sankcijai ir gan preventīvs, gan sodošs mērķis, tad atzīstams, ka attiecīgais nodarījums ir pielīdzināms autonomajam „noziedzīga nodarījuma” jēdzienam Konvencijas 6. panta izpratnē (*sk., piemēram, ECT 1984. gada 21. februāra sprieduma lietā „Ozturk v. Germany”, pieteikums Nr. 8544/79, 53. punktu*). Arī Satversmes tiesa savā praksē ir izmantojusi šo pieeju, atzīstot administratīvo pārkāpumu lietās, kurās kā sankcija paredzēts naudas sods, par „noziedzīgu nodarījumu” Konvencijas 6. panta izpratnē (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2013. gada 28. marta sprieduma lietā Nr. 2012-15-01 13.2.2. punktu*).

Apstrīdētās normas pēc sava rakstura ir vispāršaistošas, tās attiecas uz visiem valdes locekļiem. Apstrīdētās normas ir pieņemtas tādēļ, lai valsts varētu nodrošināt vienu no tās pamatfunkcijām – valsts budžeta izpildi, un ir vērstas uz to, lai efektīvi atgūtu visu juridisko personu nokavētos nodokļu maksājumus. Šis apstrīdēto normu mērķis atbilst sabiedrības interesēm (*sk. arī šā sprieduma 11.2. punktu*).

No likumprojekta „Grozījumi likumā „Par nodokļiem un nodevām”” anotācijas izriet, ka apstrīdētajām normām ir preventīvs mērķis, proti, likt juridiskās personas valdes loceklim labāk apzināties savu atbildību par juridiskās personas nodokļu un citu obligāto maksājumu savlaicīgu veikšanu un citu tam normatīvajos aktos noteikto pienākumu izpildi [sk. 2014. gada 10. decembrī Saeimā iesniegtā likumprojekta Nr. 98/Lp12 „Grozījumi likumā „Par nodokļiem un nodevām”” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojuma (anotācijas) 2. punktu]. Uz apstrīdēto normu preventīvo mērķi Saeima norāda atbildes rakstā, un to pēc būtības atzīst arī visas lietā pieaicinātās personas. Satversmes tiesa atzīst, ka ir konstatējams apstrīdēto normu preventīvais mērķis.

Ar apstrīdētajām normām administratīvā procesa rezultātā valdes loceklim var tikt uzlikts pienākums no personiskajiem līdzekļiem atlīdzināt valsts budžetam juridiskās personas nokavētos nodokļu maksājumus (nodokļu parādu), kas atbilstoši Nodokļu likuma 26. pantam ietver ne tikai nodokļu pamatparāda summu, bet arī soda naudas un nokavējuma naudas. Lai valdes loceklim šis pienākums tiktu uzlikts, piemērojot apstrīdētajās normās ietvertos nosacījumus, ir jākonstatē cēloņsakarība starp valdes locekļa darbību vai bezdarbību un tās negatīvajām sekām – nodokļu parāda rašanos. Proti, VID administratīvā procesa ietvaros ir jāpierāda, ka valdes loceklis nav pienācīgi pildījis tam likumā noteiktos pienākumus un rezultātā iestājušās attiecīgās negatīvās sekas. Tādējādi juridiskās personas nodokļu parādu atlīdzināšanas pienākumam citstarp – attiecībā uz valdes locekli – piemīt arī individuāli sodoša funkcija. Tātad pēc būtības tiek atzīts, ka tas ir ietekmēšanas un piespiedu līdzeklis, ko piemēro personai, kura izdarījusi sodāmu tiesību pārkāpumu (sk., piemēram, Satversmes tiesas 2013. gada 28. marta sprieduma lietā Nr. 2012-15-01 15. punktu).

Līdz ar to apstrīdētās normas attiecas uz tādu nodarījumu, par kuru, ņemot vērā tā raksturu, tiek piemērots sods.

17. Satversmes tiesa savā praksē ir atzinusi: ja attiecīgais sods pēc sava rakstura un būtības atbilst otrajam kritērijam, tā smagumam nav jāsasniedz trešajā kritērijā paredzētais apmērs (sk., piemēram, Satversmes tiesas 2013. gada 28. marta sprieduma lietā Nr. 2012-15-01 13.2.2. punktu). Līdz ar

to izskatāmajā lietā nav nepieciešams pārbaudīt apstrīdēto normu atbilstību trešajam kritērijam.

Tādējādi apstrīdētās normas skar Satversmes 92. panta otrā teikuma tvērumu un ir vērtējama to atbilstība nevainīguma prezumpcijas principam.

18. Atbilstoši apstrīdētajās normās noteiktajam regulējumam, uzsākot procesu par juridiskās personas nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanu budžetam no valdes locekļa, VID ir jākonstatē nodokļu maksājumu kavējuma fakts un parāda apmērs, kā arī jāpierāda, ka juridiskajai personai ir sniegts attiecīgs paziņojums, aktīvi ir atsavināti ieinteresētajai personai, piedziņa nav iespējama, un pienākums iesniegt juridiskās personas maksātnespējas procesa pieteikumu nav izpildīts. Konstatējot atbilstību šiem Nodokļu likuma 60. pantā minētajiem kritērijiem un ievērojot Komerclikumā un citos normatīvajos aktos noteiktos valdes locekļa pienākumus, tiek pieņemts, ka valdes loceklis nav godprātīgi pildījis likuma prasības juridiskās personas pārvaldē, un tas izskatāmās lietas apstākļos ir pielīdzināms „nodarījumam” Konvencijas 6. panta izpratnē.

Tātad šāds pieņēmums ierobežo Satversmes 92. panta otrajā teikumā noteiktās tiesības uz nevainīguma prezumpciju.

19. Satversmes tiesa ir noteikusi, ka nevainīguma prezumpciju veido trīs elementi:

1) tā aizsargā personu, lai to neatzītu par vainīgu, kamēr tās vaina nav pierādīta saskaņā ar likumu;

2) personai nav jāpierāda savs nevainīgums. Vainas pierādīšanas nasta gulstas uz procesa virzītāju – izmeklētāju un prokuroru;

3) visas saprātīgās šaubas par vainu, kuras nav iespējams novērst, jāvērtē par labu apsūdzētajai personai. Nereabilitējoša nolēmuma (arī notiesājoša sprieduma) pamatā jābūt likumā noteiktajā kārtībā konstatētiem pierādījumiem (*sk. Satversmes tiesas 2006. gada 23. februāra sprieduma lietā Nr. 2005-22-01 4. punktu*).

No pieteikuma izriet, ka pēc būtības tiek apšaubīta apstrīdēto normu atbilstība pirmajam un otrajam elementam, proti, VID, jau uzsākot apstrīdētajās normās noteikto procedūru, prezumējot valdes locekļa vainu par juridiskās personas nodokļu parāda rašanos, un apstrīdētajās normās neesot ievērots princips, ka personai nav pašai jāpierāda savs nevainīgums.

Lai gan saskaņā ar nevainīguma prezumpcijas būtību apsūdzētajam pašam nav pienākuma pierādīt savu nevainīgumu, bet apsūdzības uzturētājam ir pienākums nodrošināt pietiekamus pierādījumus personas vainai konkrētajā nodarījumā, tomēr tas nenozīmē, ka nebūtu pieļaujams likumā ietvert atspēkojamu prezumpciju par faktiskajiem apstākļiem, kas norāda uz kādas personas vai personu grupas vainu vai atbildību. Nevainīguma prezumpcijas sevišķā nozīme nav noliedzama, taču pieņēmums, ka tā ir absolūta, nonāktu pretrunā ar Satversmes vienotības principu un citām personām Satversmē paredzētajām pamattiesībām, kā arī citām Satversmes normām (*sk. Satversmes tiesas 2013. gada 28. marta sprieduma lietā Nr. 2012-15-01 15.1. punktu*). Līdz ar to nevainīguma prezumpcija neliedz noteikt personai ierobežojumus, ja tādi nepieciešami konkrēta leģitīma mērķa sasniegšanai un tiek ievērots samērīgums (*sk. Satversmes tiesas 2006. gada 23. februāra sprieduma lietā Nr. 2005-22-01. 5.1. punktu*).

Tādējādi Satversmes tiesa ir atzinusi, ka noteiktos gadījumos nevainīguma prezumpcija pieļauj likumdevējam paredzēt fakta legālo prezumpciju tādās tiesiskajās attiecībās, uz kurām šī pamattiesība attiecas (*sk. Satversmes tiesas 2013. gada 28. marta sprieduma lietā Nr. 2012-15-01 15.1. punktu*). Arī Konvencija principā neaizliedz fakta legālo prezumpciju, bet pieļauj to tikai ar tādu nosacījumu, ka Konvencijas dalībvalstis šo prezumpciju piemēro saprātīgi, ņemot vērā tās piemērošanas riskus un saglabājot personai tiesības uz aizstāvību (*sk. ECT 1988. gada 7. oktobra sprieduma lietā „Salabiaku v. France”, pieteikums Nr. 10519/83, 28. punktu*).

Lai izvērtētu, vai izskatāmās lietas apstākļos ir pieļaujama fakta legālā prezumpcija, jānoskaidro, vai:

1) fakta legālā prezumpcija ir pienācīgā kārtā noteikta likumā un tiek viennozīmīgi attiecināta uz precīzi definētām, specifiskām situācijām. Proti,

jānoskaidro, vai šāda prezumpcija likumā ir paredzēta *expressis verbis* un vai to paredzēts attiecināt uz ierobežotu situāciju loku;

2) fakta legālā prezumpcija ir noteikta leģitīma mērķa sasniegšanai. Proti, jāpārlicinās, vai šāda prezumpcija ir noteikta kādu būtisku valsts, sabiedrības vai privātpersonu interešu aizsargāšanai;

3) tiek līdzsvarotas personas intereses. Proti, vai personai, attiecībā uz kuru fakta legālā prezumpcija tiek piemērota, vienlaikus tiek nodrošināta iespēja ar tās rīcībā jau esošajiem vai tai vienkāršā veidā iegūstamiem pierādījumiem atspēkot šo prezumpciju un tādējādi pierādīt savu nevainīgumu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2013. gada 28. marta sprieduma lietā Nr. 2012-15-01 15.1. un 15.2. punktu*).

Tādējādi nepieciešams izvērtēt, vai apstrīdētās normas atbilst visiem šiem kritērijiem.

19.1. Satversmes tiesa jau atzinusi, ka valdes locekļu atbildība par juridiskās personas nokavētajiem nodokļu maksājumiem ir tieši noteikta apstrīdētajās normās, tās ir skaidri formulētas un to pieņemšanas procesā nav konstatēti pārkāpumi (*sk. šā sprieduma 11.1. punktu*).

Atbildība par juridiskās personas nokavētajiem nodokļu maksājumiem valdes locekļiem paredzēta tikai gadījumos, kad izpildās Nodokļu likuma 60. panta pirmajā daļā precīzi definētie, specifiskie kritēriji.

Tādējādi fakta legālā prezumpcija ir pienācīgā kārtā noteikta likumā un tiek viennozīmīgi attiecināta uz precīzi definētām, specifiskām situācijām.

19.2. Saeima norāda, ka apstrīdētajās normās ietvertā fakta legālā prezumpcija noteikta ar mērķi radīt efektīvu nodokļu iekasēšanas sistēmu un tādējādi atbilst Satversmes 116. pantā noteiktajam leģitīmajam mērķim – sabiedrības labklājības aizsardzībai. Šādu mērķi par leģitīmu nodokļu nomaksas jomā atzīst arī ECT (*sk., piemēram, ECT 2002. gada 23. jūlija sprieduma lietā „Västberga Taxi Aktiebolag and Vulic v. Sweden”, pieteikums Nr. 36985/97, 116. punktu*). ECT ir uzsvērusi sabiedrības intereses būtiskumu, jo nodokļi ir galvenais valsts ienākumu avots (*sk. ECT 2002. gada 23. jūlija sprieduma lietā „Janosevic v. Sweden”, pieteikums Nr. 34619/97, 103. punktu*). Valstīm ir tiesības izveidot savu finanšu politiku un sistēmu, nodrošinot to, ka nodokļi tiek

samaksāti, un tas ir sabiedrības interesēs (sk. *ECT 1994. gada 22. septembra sprieduma lietā „Hentrich v. France”*, pieteikums Nr. 13616/88, 39. punktu). Arī Satversmes tiesa ir secinājusi, ka tiesību normas, kas paredz atbildību par nodokļu likumu pārkāpšanu vai priekšnoteikumus atbrīvošanai no šādas atbildības, ir noteiktas sabiedrības labklājības interesēs (sk. *Satversmes tiesas 2013. gada 15. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2012-18-01 15. punktu*).

Tādējādi fakta legālā prezumpcija ir noteikta sabiedrības labklājības aizsardzībai.

19.3. ECT atzinusi, ka pat krimināltiesību jomā valstīm ir jāievēro noteiktas robežas prezumpcijas piemērošanā, proti, ir jāņem vērā, kas tiek prezumēts, un jāpārlicinās, vai prezumpcija ir atspēkojama (sk. *ECT 1988. gada 7. oktobra sprieduma lietā „Salabiaku v. France”*, pieteikums Nr. 10519/83, 26.–28. punktu).

No lietas materiāliem izriet, ka apstrīdēto normu piemērošana un tiesiskuma kontrole ir paredzēta administratīvā procesa ietvaros, kur tiek nodrošināts augsts privātpersonas tiesību un tiesisko interešu aizsardzības līmenis, piemērojot objektīvās izmeklēšanas principu. Tomēr, neraugoties uz objektīvās izmeklēšanas principa piemērošanu, arī administratīvā procesa dalībniekiem ir līdzdarbošanās pienākums. Administratīvā procesa likuma 59. panta ceturtā daļa paredz, ka procesa dalībniekam ir pienākums iesniegt pierādījumus, kas ir viņa rīcībā, un paziņot iestādei par faktiem, kas viņam ir zināmi un konkrētajā lietā varētu būt būtiski. Savukārt Administratīvā procesa likuma 150. panta trešā daļa paredz, ka pieteicējam atbilstoši savām iespējām jāpiedalās pierādījumu savākšanā. Savukārt Nodokļu likuma 38. pants noteic: ja nodokļu maksātājs nepiekrīt nodokļu administrācijas aprēķinātajam nodokļu maksājumu lielumam, pierādījumus par nodokļu maksājumu lielumu nodrošina nodokļu maksātājs. Šāda pieeja attiecībā uz līdzdalību ir nostiprināta arī ECT judikatūrā nodokļu lietās, atzīstot, ka nodokļu sistēma lielā mērā ir balstīta uz informāciju, kuru sniedz nodokļu maksātājs (sk., piemēram, *ECT 2002. gada 23. jūlija sprieduma lietā „Janosevic v. Sweden”*, pieteikums Nr. 34619/97, 103. punktu). Turklāt apstrīdētās normas paredz, ka tādā gadījumā, ja valdes loceklis sava viedokļa aizstāvēšanai nepieciešamie pierādījumi vairs nav pieejami, VID ir pienākums tos iegūt.

Tādējādi atsevišķos gadījumos administratīvā procesa ietvaros ir pamats pieprasīt ziņas vai dokumentus, kas ir tikai privātpersonas (šajā gadījumā valdes locekļa) rīcībā. Savukārt tad, ja pierādījumi personai nav objektīvi pieejami, personai ir tiesības paļauties uz objektīvās izmeklēšanas principa piemērošanu.

Līdz ar to valdes loceklim ir nodrošināta iespēja pamatot un pierādīt, ka viņš nav atbildīgs par juridiskās personas nokavēto nodokļu maksājumu rašanos, bet ir rīkojies kā krietns un rūpīgs saimnieks. Savukārt VID šie pamatojumi un pierādījumi palīdz izpildīt tam likumā noteiktos pienākumus un objektīvi izvērtēt situāciju.

ECT ir atzinusi, ka dalībvalstis var piešķirt savām nodokļu administrēšanas iestādēm tiesības noteikt pat liela apmēra sankcijas par nodokļu nemaksāšanu – bet vienīgi tiktāl, ciktāl nodokļu maksātājam tiek dota iespēja attiecīgo lēmumu pārsūdzēt tiesā. Tiesai ir jābūt tiesībām strīdu izskatīt pēc būtības, tostarp tiesībām pilnībā atcelt iestādes lēmumu, pamatojoties gan uz faktiskajiem apstākļiem, gan tiesību apsvērumiem (*sk. ECT 2012. gada 17. aprīļa sprieduma lietā „Steininger v. Austria”, pieteikums Nr. 21539/07, 55. punktu*).

Atbilstoši Nodokļu likuma 61. pantam valdes loceklim ir nodrošināta iespēja, iesniedzot pierādījumus un paskaidrojumus, apstrīdēt iestādē un tiesā gan savu atbildību par nodokļu parādu rašanos, gan arī atbildības apmēru.

Pirmkārt, tas ir iespējams, vēršoties Valsts ieņēmumu dienestā un pie VID ģenerāldirektora. Otrkārt, saskaņā ar Nodokļu likuma 61. panta astoto daļu lēmums ir pārsūdzams Administratīvajā rajona tiesā, kurai ir tiesības pārvērtēt gan lietas faktiskos apstākļus, gan juridiskos apsvērumus. Turklāt Administratīvā rajona tiesa arī savāc pierādījumus pēc savas iniciatīvas (*sk. Administratīvā procesa likuma 107. panta ceturto daļu*). Administratīvās rajona tiesas spriedumu var pārsūdzēt Administratīvajā apgabaltiesā, kuras spriedumu savukārt var pārsūdzēt kasācijas kārtībā Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamentā.

Tādējādi valdes loceklim ir nodrošinātas iespējas atspēkot apstrīdētajās normās ietverto prezumpciju. Līdz ar to apstrīdētajās normās noteiktā valdes locekļa atbildība par juridiskās personas nokavēto nodokļu maksājumu

atlīdzināšanu valsts budžetam un procesuālās garantijas atbilst tiesību uz taisnīgu tiesu principam un garantē nevainīguma prezumpcijas ievērošanu.

Tādējādi apstrīdētās normas nav pretrunā ar nevainīguma prezumpcijas principu un atbilst Satversmes 92. panta otrajam teikumam.

20. Satversmes tiesai jāpārbauda arī apstrīdēto normu atbilstība vienlīdzības principam, kas ietverts Satversmes 91. panta pirmajā teikumā.

Satversmes 91. panta pirmais teikums noteic: „Visi cilvēki ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā.”

Satversmes tiesa vairākkārt atzinusi, ka Satversmes 91. panta pirmajā teikumā nostiprinātā vienlīdzības principa uzdevums ir nodrošināt, lai tiktu īstenota tāda tiesiskas valsts prasība kā likumu aptveroša ietekme uz visām personām un lai likums tiktu piemērots bez jebkādām privilēģijām (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 2. februāra sprieduma lietā Nr. 2009-46-01 7. punktu*). Tomēr tas nenozīmē nivelēšanu, bet prasa vienādi izturēties pret tām personām, kuras atrodas patiešām vienādos un salīdzināmos apstākļos. Proti, vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas atšķirīgos apstākļos, kā arī pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos apstākļos, ja tai ir objektīvs un saprātīgs pamats (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 23. novembra sprieduma lietā Nr. 2015-10-01 15. punktu*).

Lai izvērtētu, vai apstrīdētās normas atbilst vienlīdzības principam, jānoskaidro:

1) vai un kuras personas (personu grupas) atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos;

2) vai apstrīdētās normas paredz vienādu vai atšķirīgu attieksmi pret šīm personām;

3) vai šādai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, proti, vai tai ir legītīms mērķis un vai ir ievērots samērīguma princips (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 23. novembra sprieduma lietā Nr. 2015-10-01 16. punktu*).

21. Vērtējot, vai ievērots vienlīdzības princips, visupirms jānoskaidro, vai un kuras personas (personu grupas) atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Lai to noskaidrotu, ir nepieciešams noteikt galveno salīdzināmās grupas vienojošo pazīmi.

Tā kā Pieteikuma iesniedzējs ir sniedzis argumentus par apstrīdēto normu iespējamo neatbilstību vienlīdzības principam vairākos aspektos, Satversmes tiesai apstrīdētās normas jāizvērtē katrā no šiem aspektiem.

21.1. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka ar apstrīdētajām normām nepamatoti tiek radīta vienāda attieksme pret divām atšķirīgos apstākļos esošām personu grupām, proti, pret kapitālsabiedrību dibinātājiem (akcionāriem, dalībniekiem), kuri vienlaikus ir arī valdes locekļi, un pret personālsabiedrību dibinātājiem (biedriem).

Satversmes tiesa jau konstatējusi, ka apstrīdētās normas neattiecas uz kapitālsabiedrību dibinātājiem (akcionāriem, dalībniekiem), bet attiecas uz kapitālsabiedrību valdes locekļiem (*sk. šā sprieduma 10.2. punktu*). Ja persona, kura ir kapitālsabiedrības akcionārs vai dalībnieks, vienlaikus tajā ieņem valdes locekļa amatu, šajā statusā tā ir salīdzināmā situācijā ar personālsabiedrības biedriem. Proti, Komerclikuma 94. panta pirmā daļa noteic, ka personālsabiedrības biedri par sabiedrības saistībām (tajā skaitā nodokļu parādu atlīdzināšanu valsts budžetam) atbild kā kopparādnieki personiski ar visu savu mantu. Ar apstrīdētajām normām kapitālsabiedrību valdes locekļiem noteikta personiska atbildība par kapitālsabiedrības nodokļu parādu atlīdzināšanu valsts budžetam (*sk. šā sprieduma 10.3. punktu*). Tātad tiktāl, ciktāl kapitālsabiedrību valdes locekļiem apstrīdētajās normās ir paredzēta personiska atbildība par kapitālsabiedrības nodokļu parādu atlīdzināšanu valsts budžetam, viņi ir salīdzināmā situācijā ar personālsabiedrības biedriem.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka paredzētā vienādā attieksme neesot pamatota, jo personālsabiedrības biedri, jau dibinot sabiedrību, izvēlējušies veikt komercdarbību, nenodalot savu un sabiedrības mantu, proti, uzņēmušies personisku atbildību par sabiedrības saistību izpildi, turpretim kapitālsabiedrību valdes locekļu situācijā šāda izvēle neesot izdarīta.

Saeima šajā apstākļi nesaskata vienlīdzības principa pārkāpumu.

Satversmes tiesa uzskata, ka, šajā aspektā vērtējot to, vai likumdevēja noteiktā vienlīdzīgā attieksme pret salīdzināmajām personu grupām ir pamatota, noteicošais faktors ir nodokļu nomaksas pienākuma vispārējais raksturs. Atbilstoši Nodokļu likuma 1. panta 4. punktam nodokļu maksātāji ir visas Latvijas Republikas vai ārvalstu fiziskās un juridiskās personas un uz līguma vai norunas pamata izveidotas šādu personu grupas vai to pārstāvji, kas veic ar nodokli apliekamas darbības. Veicot komercdarbību jebkurā no Komerclikumā paredzētajām komercdarbības formām, personām jārikojas tā, lai citstarp izpildītu Nodokļu likumā noteikto pienākumu maksāt nodokļus visas sabiedrības interesēs (*sk. arī šā sprieduma 11.2. punktu*).

Personālsabiedrības gadījumā katram tās biedram ir likumā noteikts pienākums un tiesības piedalīties sabiedrības lietvedībā (*sk. Komerclikuma 83. panta pirmo daļu*). Biedru rīcība, godprātīgi kārtojot sabiedrības lietvedību un pārstāvot sabiedrību, tieši ietekmē sabiedrības veicamās komercdarbības atbilstību likumam, citstarp arī Nodokļu likumā noteikto nodokļu savlaicīgu nomaksu.

Kapitālsabiedrības gadījumā valde saskaņā ar Komerclikuma 221. panta pirmo daļu ir tās vienīgā izpildinstitūcija, kas vada un pārstāv sabiedrību. Tādējādi kapitālsabiedrības valdei, tāpat kā personālsabiedrības biedriem, ir pienākums rīkoties atbildīgi un godprātīgi, nodrošinot sabiedrības veicamās komercdarbības atbilstību likumam, citstarp arī Nodokļu likumā noteikto nodokļu savlaicīgu nomaksu. Neviens lietas dalībnieks nav minējis argumentus tam, ka kapitālsabiedrības gadījumā pastāvētu kādi īpaši apstākļi, kas valdes locekļiem objektīvi liegtu pildīt savus pienākumus atbildīgi un godprātīgi, nodrošinot sabiedrības veicamās komercdarbības atbilstību likumam.

Satversmes tiesa atzīst: lai sasniegtu leģitīmo mērķi – nodrošinātu sabiedrības labklājības aizsardzību –, ar apstrīdētajām normām noteiktā kapitālsabiedrības valdes locekļu personiskā atbildība var tikt pielīdzināta personālsabiedrības biedru atbildībai.

Tādējādi vienlīdzīgas attieksmes paredzēšana šajā aspektā ir pamatota.

21.2. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka vienlīdzības princips pārkāpts arī tādējādi, ka apstrīdētās normas attiecinātas uz kapitālsabiedrības valdi kā vienu no kapitālsabiedrības pārvaldes institūcijām, bet nav attiecinātas uz citām

kapitālsabiedrības pārvaldes institūcijām, kā arī personālsabiedrību lietvežiem un biedriem, kas vada un pārstāv personālsabiedrību. Visas sabiedrību pārvaldes institūcijas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos.

Saeima nepiekrīt, ka ar apstrīdētajām normām ir radīta atšķirīga attieksme pret citām sabiedrību pārvaldes institūcijām, kuru tiesību, pienākumu un atbildības apjoms būtu pielīdzināms valdes tiesību, pienākumu un atbildības apjomam. Valdes īpašo lomu kapitālsabiedrības pārvaldē atzīst arī Finanšu ministrija un VID.

Personālsabiedrība nav juridiskā persona Komerclikuma izpratnē. Satversmes tiesa šā sprieduma 21.1. punktā jau konstatējusi, ka visiem personālsabiedrības biedriem ir tiesības un pienākums piedalīties personālsabiedrības lietvedībā, veicot lietvežu funkcijas atbilstoši sabiedrības līgumā noteiktajam. Tādējādi personālsabiedrības biedri vienlaikus ir arī lietveži, kas vada personālsabiedrības darbu, katrs personiski pārstāvot personālsabiedrību attiecībā ar trešajām personām un kā kopparādnieki personiski atbildot par personālsabiedrības saistībām ar savu mantu.

Savukārt kapitālsabiedrībai (sabiedrība ar ierobežotu atbildību vai akciju sabiedrība) ir juridiskās personas statuss (*sk. Komerclikuma 134. un 135. pantu*). Sabiedrībai ar ierobežotu atbildību likums noteic šādas pārvaldes institūcijas – dalībnieku sapulce, valde, kā arī padome, ja tādas izveidošana ir paredzēta statūtos (*sk. Komerclikuma 209. pantu*). Savukārt akciju sabiedrības pārvaldes institūcijas ir akcionāru sapulce, padome un valde (*sk. Komerclikuma 266. pantu*).

Valde ir vienīgā Komerclikumā noteiktā izpildinstitūcija, kas vada un pārstāv kapitālsabiedrību (*sk. Komerclikuma 221. panta pirmo daļu un 301. panta pirmo daļu*). Līdz ar to valdes kā izpildinstitūcijas kompetence nav salīdzināma ar kapitālsabiedrības pārvaldes institūcijām, kuras veic citas funkcijas.

Tādējādi valde neatrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos ar citām kapitālsabiedrības pārvaldes institūcijām.

Līdz ar to apstrīdētajās normās noteiktā atšķirīgā attieksme ir pamatota.

21.3. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdēto normu neatbilstība Satversmes 91. panta pirmajam teikumam izpaužoties arī tādējādi, ka tās

nevienlīdzīgā situācijā nostādot VID un kapitālsabiedrības kreditorus. Proti, apstrīdētās normas paredzot VID īpašu regulējumu nodokļu parādu atgūšanai. Saeima, kā arī Finanšu ministrija un VID nepiekrīt šim viedoklim un uzskata, ka atšķirīgā attieksme pret VID ir pamatota.

Atbilstoši likuma „Par Valsts ieņēmumu dienestu” 1. pantam VID ir finanšu ministra padotībā esoša tiešās pārvaldes iestāde, kas nodrošina nodokļu maksājumu un nodokļu maksātāju uzskaiti, valsts nodokļu, nodevu un citu valsts noteikto obligāto maksājumu iekasēšanu Latvijas Republikas teritorijā, kā arī iekasē nodokļus, nodevas un citus obligātos maksājumus Eiropas Savienības budžetam, īsteno muitas politiku un kārto muitas lietas. VID pienākumi nodokļu administrēšanā ir noteikti Nodokļu likuma 18. pantā, paredzot, ka nodokļu administrācijas pienākumi ir vērsti uz Nodokļu likuma un citu nodokļu (nodevu) likumu pilnīgas ievērošanas nodrošināšanu gan no nodokļu maksātāju puses, gan nodokļu administrācijas darbībā.

Satversmes tiesa jau atzinusi, ka nodokļu ieņēmumi valstij ir nepieciešami, lai nodrošinātu sabiedrības labklājību (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 6. decembra sprieduma lietā Nr. 2010-25-01 9. punktu*). VID kā nodokļu administrācija rīkojas visas sabiedrības interesēs, citstarp kontrolējot nodokļu, kā arī citu valsts noteikto maksājumu parādus un bezstrīda kārtībā piedzenot termiņā nesamaksātos nodokļus (*sk. Nodokļu likuma 18. pantu*). Tādējādi nodokļu administrācijai – atšķirībā no kreditoriem, kuri var izvēlēties, vai iesaistīties darījumā, ņemot vērā tādus apsvērumus kā maksātspēja, reputācija un izvērtējot saimnieciskās darbības riskus, – ir pienākums tās kompetencē esošo valsts funkciju izpildei sadarboties ar visiem subjektiem, kuriem saskaņā ar likumu ir jāmaksā VID administrētie nodokļi. Tikai nodokļu administrācija pret parādnieku vēršas ar nodokļu prasījumu (nodokļu, nodevu un citu valsts noteikto maksājumu pamatparāda summas samaksas prasījums). Par VID kā valsts nodokļu administrācijas funkcijas realizētāju liecina arī cits spēkā esošs regulējums, atbilstoši kuram VID savas tiesības īsteno administratīvā procesa kārtībā, pats pieņemot lēmumus par nokavēto nodokļu maksājumu piedziņu (*sk. Nodokļu likuma 26. pantu*).

VID kā nodokļu administrācijas īpašais statuss izpaužas arī maksātnespējas procesa ietvaros (*sk., piemēram, Maksātnespējas likuma*

38. panta piekto daļu, 40. panta otro daļu, 53. panta trešo daļu un 118. panta ceturto daļu). Turklāt maksātnespējas procesa ietvaros kārtējie nodokļu maksājumi ir sedzami prioritārā kārtībā (sk. *Maksātnespējas likuma 64. panta pirmās daļas 3. punktu*) un virknei nodokļu administrācijas interesēs veicamo maksājumu likumā ir noteikta prioritāte salīdzinājumā ar citiem maksājumiem. Līdz ar to VID kā valsts nodokļu administrācija arī maksātnespējas procesa ietvaros atrodas atšķirīgos apstākļos, salīdzinot ar kapitālsabiedrības kreditoriem, un apstrīdētajās normās noteiktā atšķirīgā attieksme šajā aspektā ir pamatota.

Tādējādi apstrīdētās normas atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

atzīt likuma „Par nodokļiem un nodevām” 60., 61. un 62. pantu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam, 92. pantam un 105. pantam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

A. Laviņš